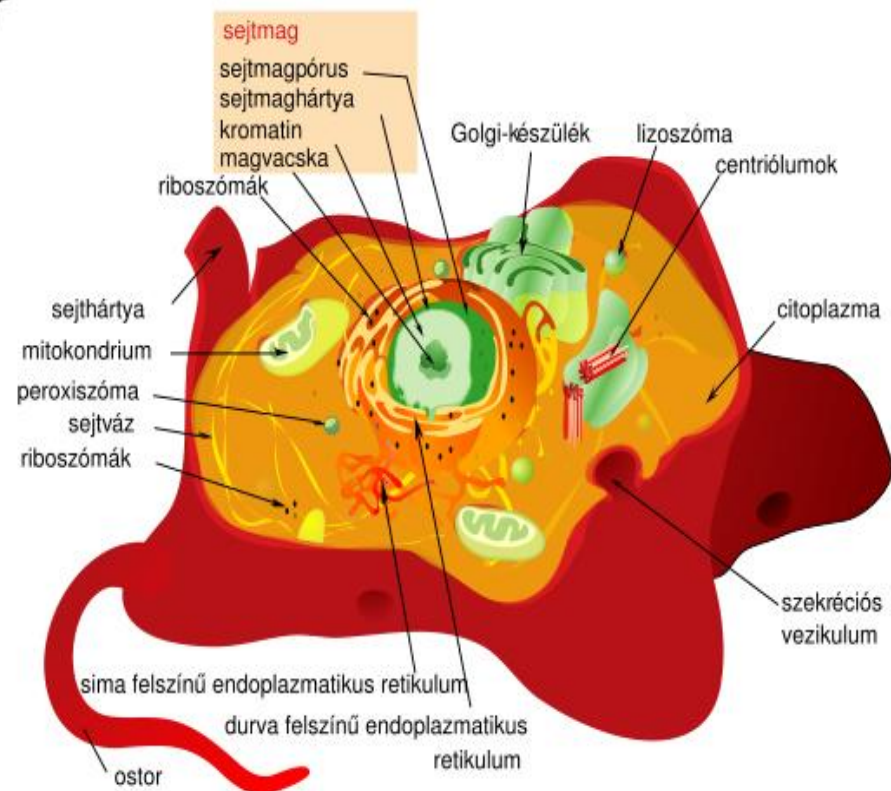
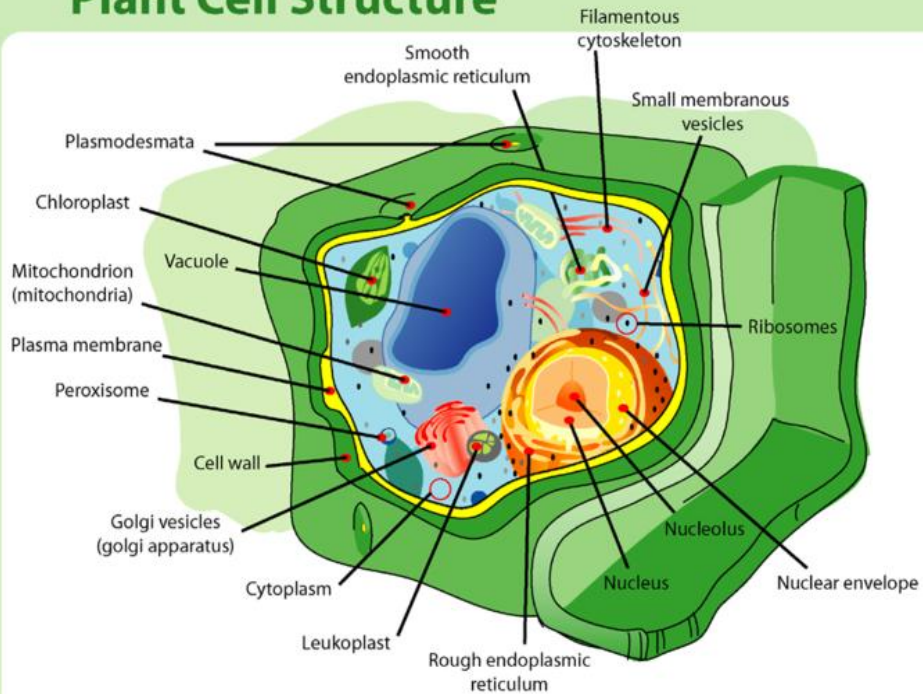

Sejttan

Növényi sejt – Állati sejt

Plant Cell Structure

A SEJT FŐBB ALKOTÓRÉSZEI

1. Sejtmembránnal határolt sejszervecskék

- plazmamembrán ↗ sima
- endoplazmatikus retikulum

↘ szemcsés

- riboszóma
- Golgi készülék
- mitokondrium
- lizoszóma
- fagoszóma, peroxiszóma, maradványtest

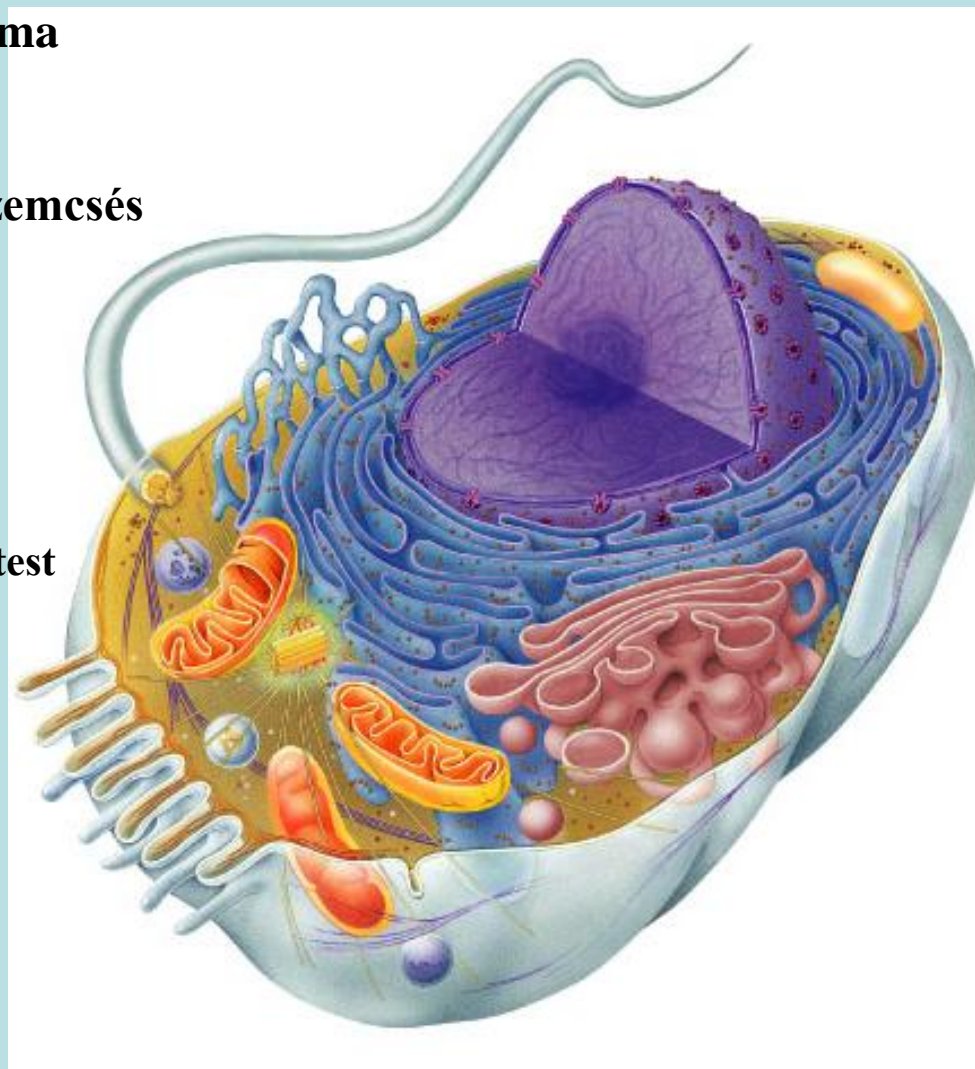
↗ kromoszóma

- sejtmag ↗ sejtmagplazma

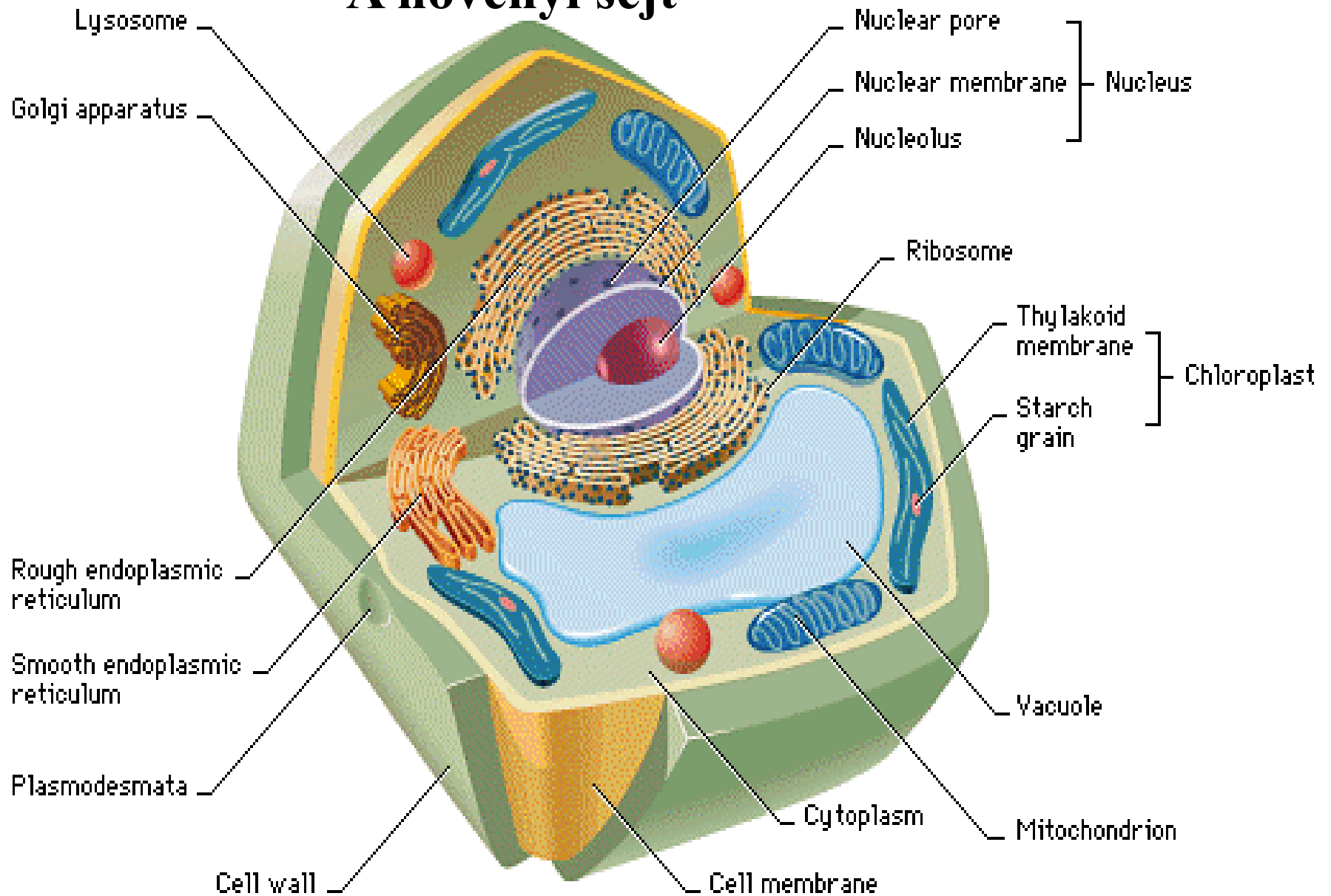
↘ sejtmagvacska

2. Egyéb sejtalkotók

- sejtplazma
- setközpont
- csilló, ostor

A növényi sejt

A protoplaszt

- **Életfolyamatok színtere**
- **Biztosítja az életfolyamatok zavartalanságát**
- **Az enzimreakciók időbeni egymásutánosságát**
- **Rendezettséget mutat - membránrendszer**

Biológiai membránok

- **Valamennyi sejtet körülveszik**
- **Belső membránrendszereket alkotnak**
- **Organelumokat határolnak**

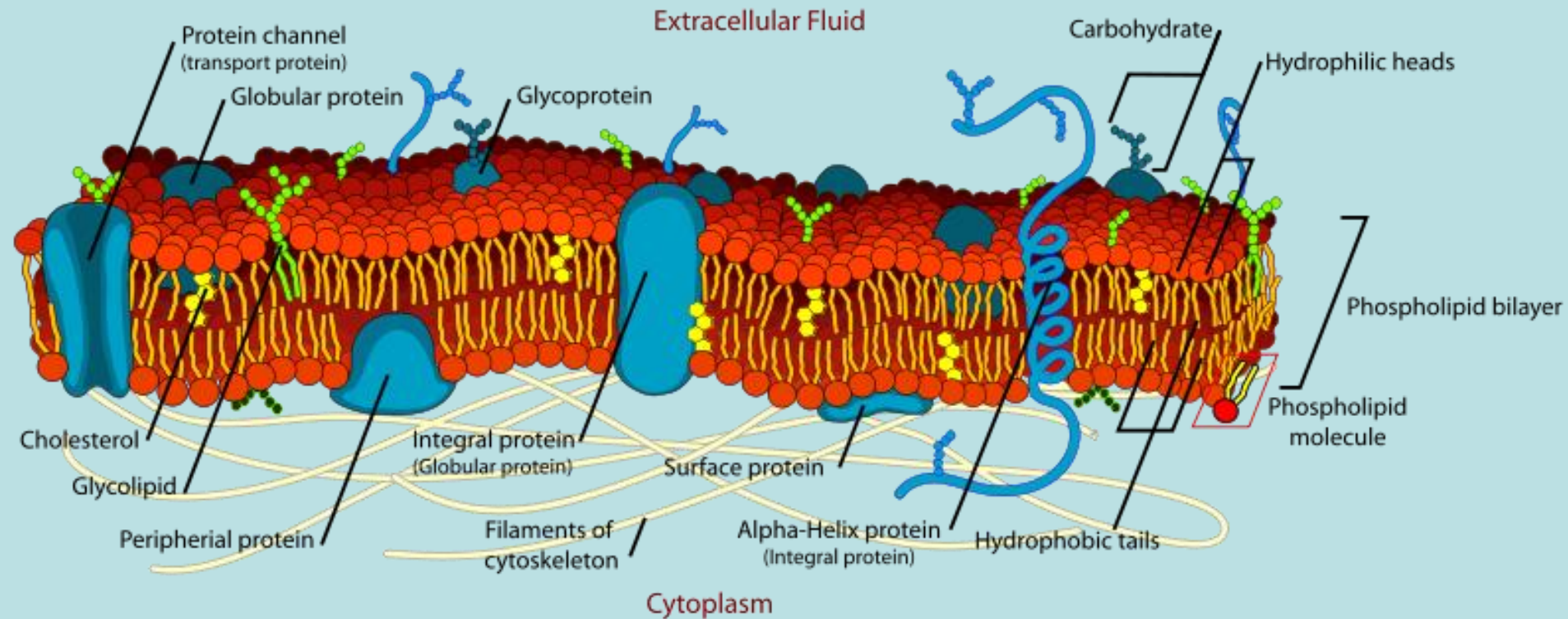
Í G Y

- **Zárt reakciótereket különítenek el**
- **Egyben biokémiai transzportrendszerek**

Biológiai membránok

- **kettős foszfolipidréteg (5-9 nm)**
  - **glicerofoszfolipidek,**
  - **szfingolipidek,**
  - **szterolok**

- **fehérjemolekulák**

Biológiai membránok

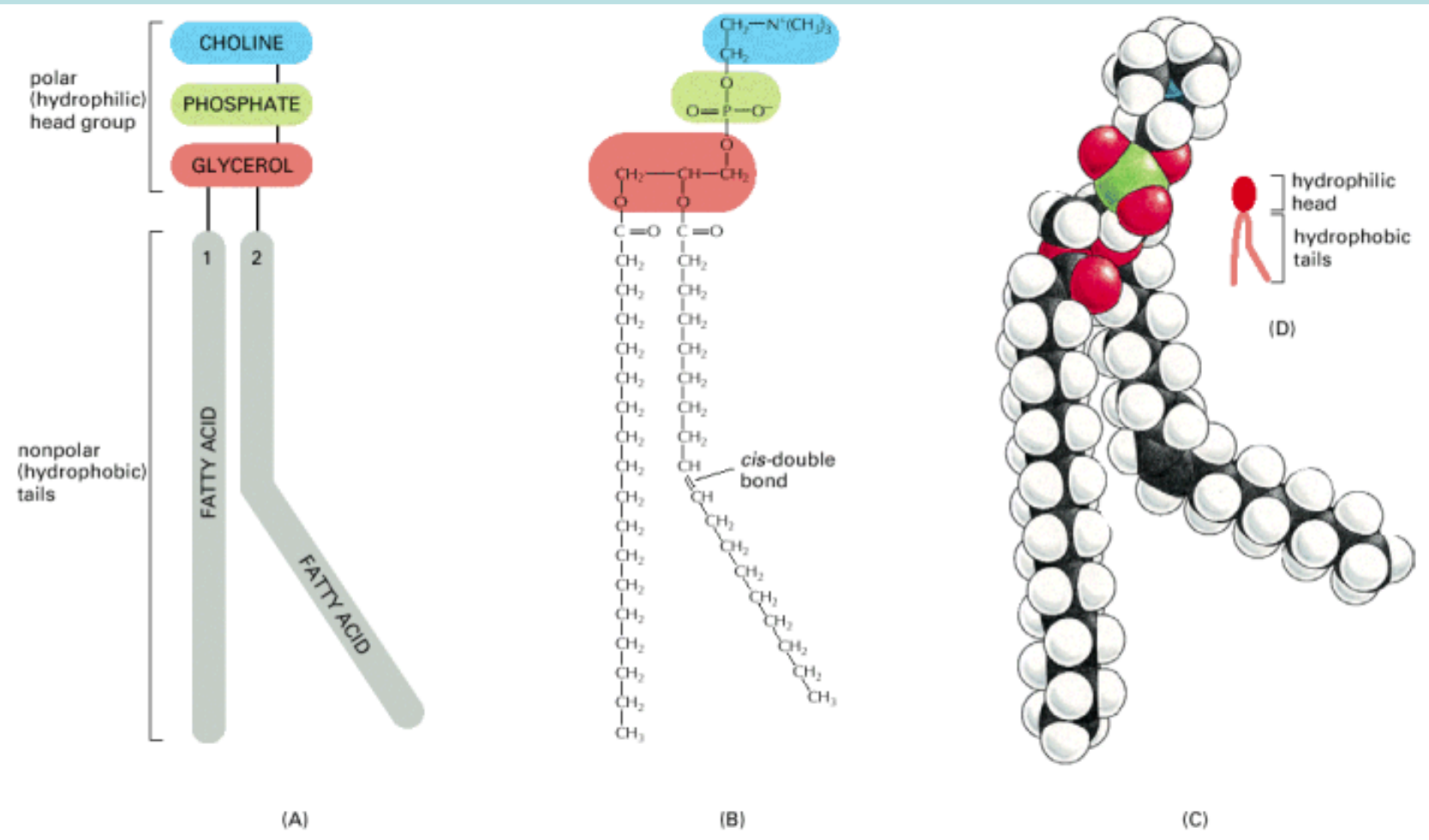
Biológiai membránok

Fosfolipid – *amfifil!!!*

hidrofób - hidrofil rész

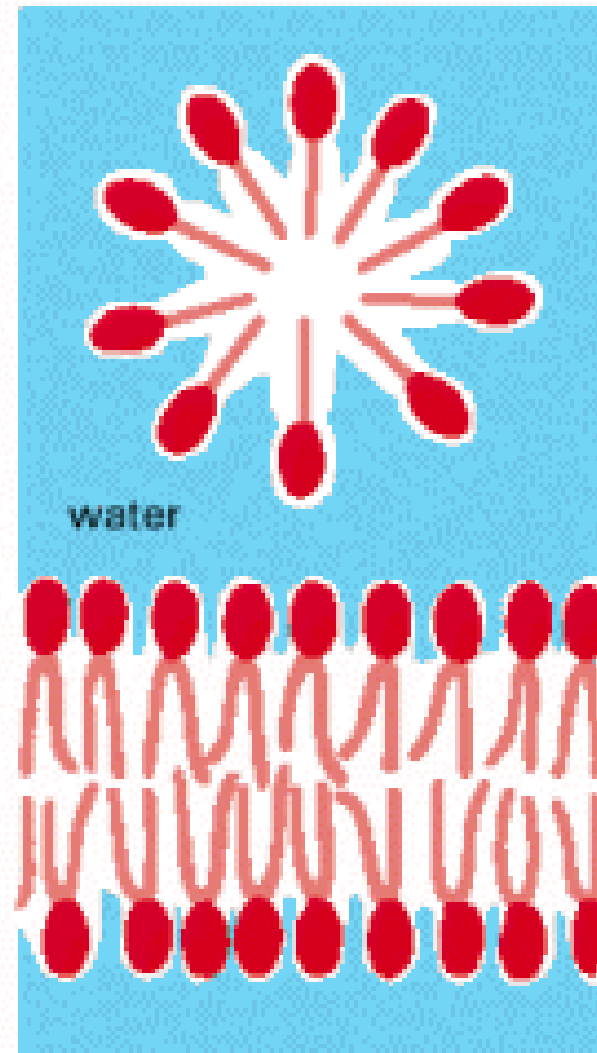
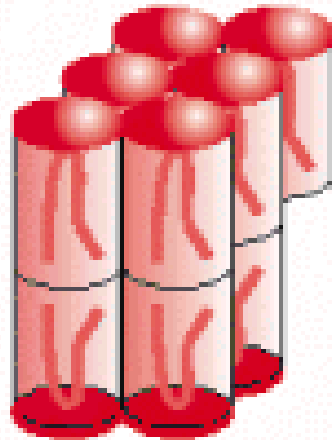
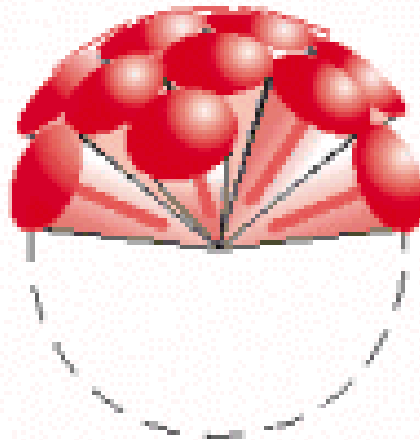
- *hidrofób* molekulavégek egymáshoz kapcsolódnak
- *hidrofil* részek vizes közeg felé tekintenek

Figure 10-2. The parts of a phospholipid molecule. This example is phosphatidylcholine, represented (A) schematically, (B) by a formula, (C) as a space-filling model, and (D) as a symbol. The kink resulting from the *cis*-double bond is exaggerated for emphasis.

shape of lipid molecule

packing of lipid molecules

lipid micelle

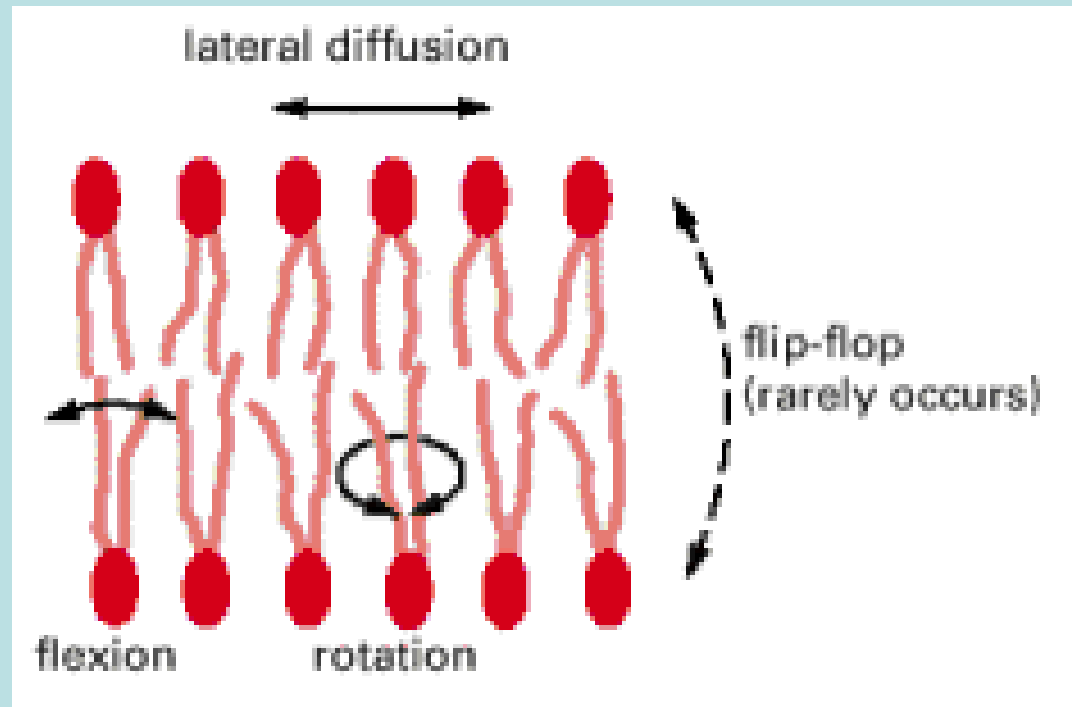
lipid bilayer

(A)

(B)

Figure 10-4. Packing arrangements of lipid molecules in an aqueous environment.

(A) Wedge-shaped lipid molecules (*above*) form micelles, whereas cylinder-shaped phospholipid molecules (*below*) form bilayers. (B) A lipid micelle and a lipid bilayer seen in cross section. Lipid molecules spontaneously form one or other of these structures in water, depending on their shape.

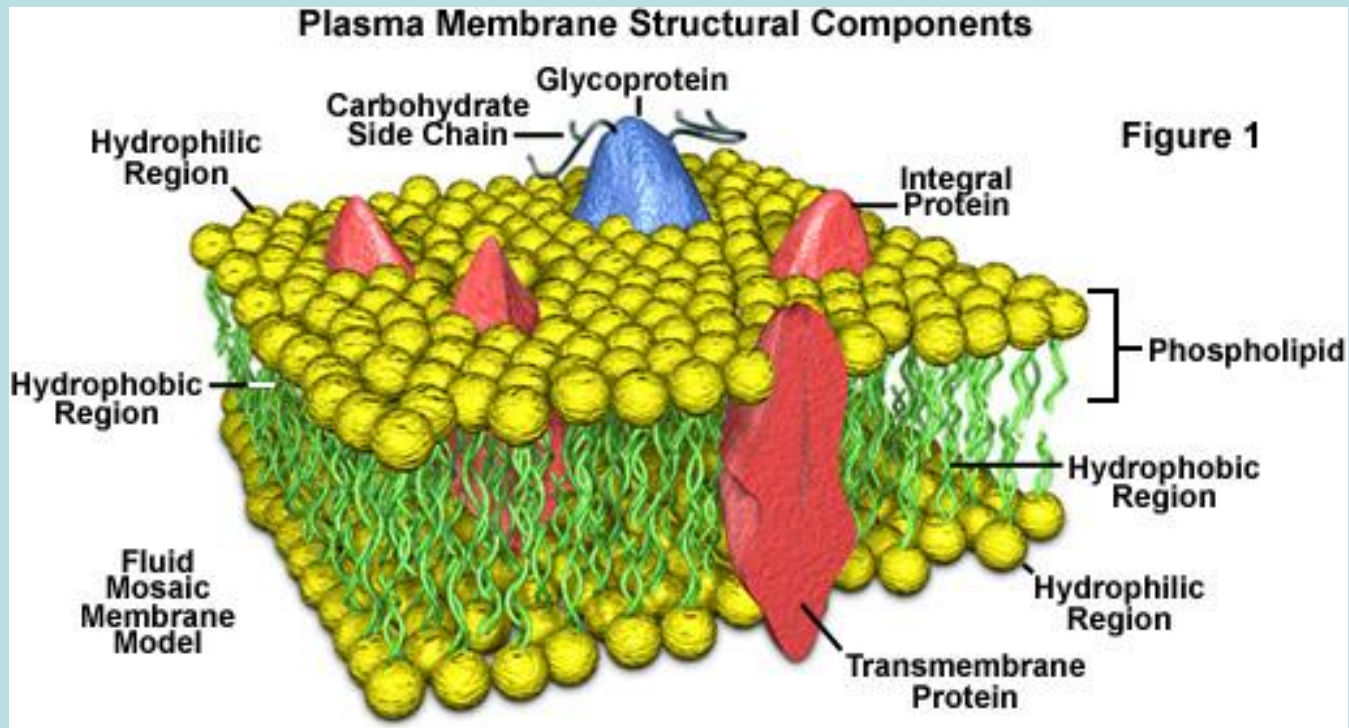
Figure 10-8. Phospholipid mobility. The types of movement possible for phospholipid molecules in a lipid bilayer.

Biológiai membránok

A kettős lipidréteg (szénhidrogén belseje miatt) átjárhatatlan!!!

Biológiai membránok

A membránbarrier átjárhatóságát
fehérjemolekulák biztosítják –
pórusok/karrierek - transzportfehérjék

Cell

Extracellular fluid

Nucleus
Cytoplasm

Cell membrane

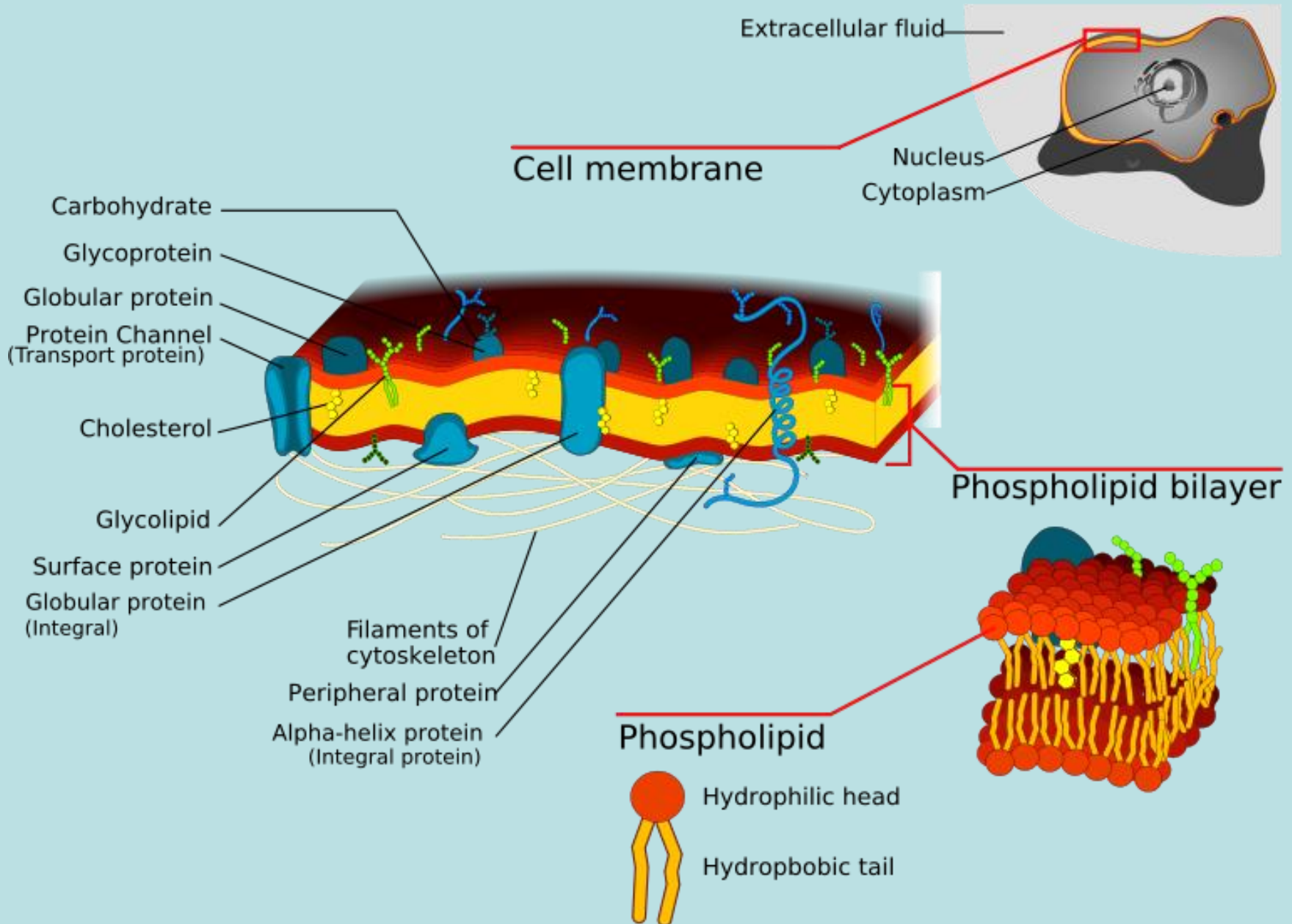
Carbohydrate
Glycoprotein
Globular protein
Protein Channel
(Transport protein)
Cholesterol
Glycolipid
Surface protein
Globular protein
(Integral)

Filaments of
cytoskeleton
Peripheral protein
Alpha-helix protein
(Integral protein)

Phospholipid bilayer

Phospholipid

Hydrophilic head
Hydrophobic tail

A protoplaszt membránjai

- **Egyszeres elemi membránok - citoplazma organelumai (kiv. szferoszóma)**
  - lehetnek:
    - a. sík membránszerkezetek**
    - b. vezikulomok**
    - c. vakuólumok**
    - d. tubulusok**
    - e. ciszternák**

A protoplaszt membránjai

- **Félmembránok – szferoszóma**
- **Kettős membránok**
  - a. sejtmag**
  - b. plasztiszok**
  - c. mitokondriumok**

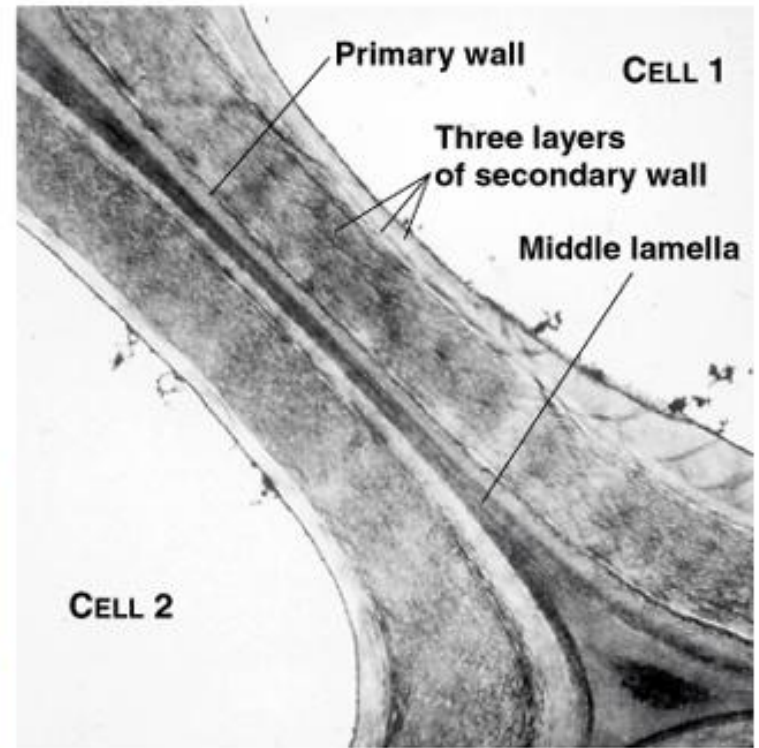
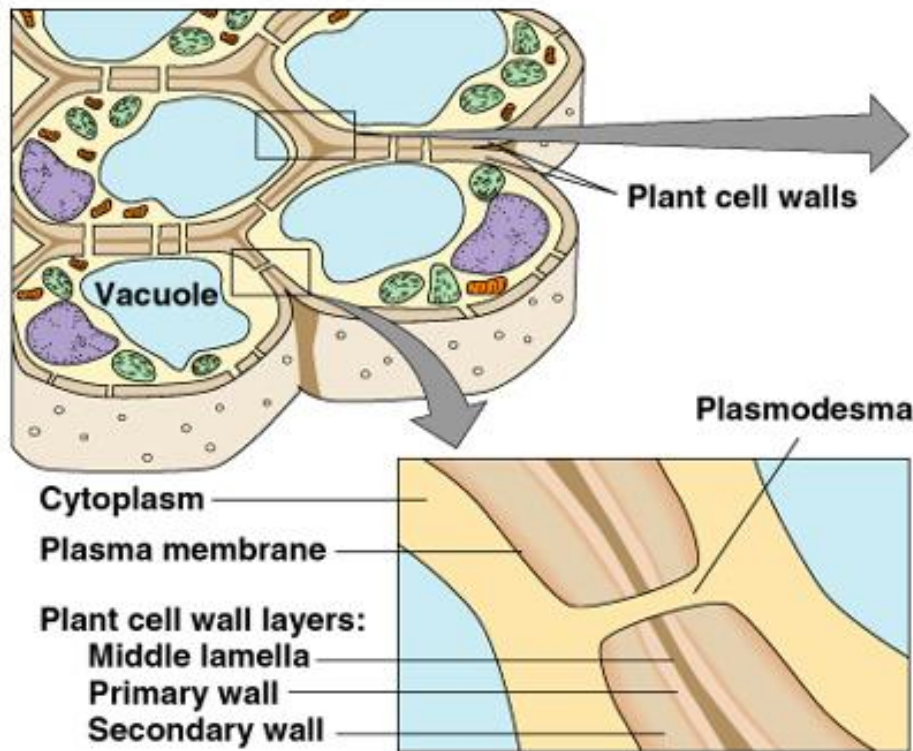
Plazmalemma

- **8-12 nm**
- **Aszimmetrikus – glikokalix**

Plazmodezmosz

- **30-60 nm**
- **dezmotubulus:**
  - **Anyagtranszport**
  - **Sejtfal mikrofibrillumainak szintézisének koordinálása**
  - **Hormonális jelek közvetítése**
  - **szimplaszt**

Plazmodezmoz

1 μm

Protoplaszt

1. Citoplazma:

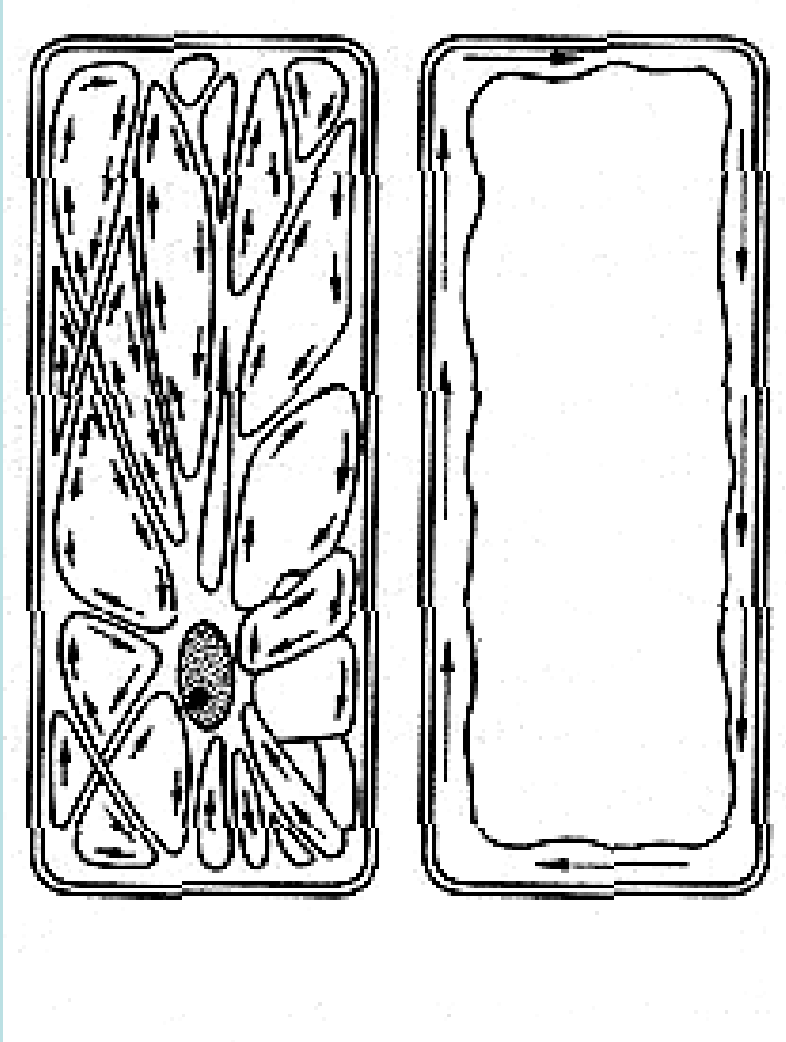
- alapállomány / citoszol
- citoplazma organellumai

2. Sejtmag

3. Plasztiszok

4. Mitokondriumok

Citoplazma

Citoplazmaáramlás:

- *exoplazma*: nagy viszkozitás
- *endoplazma*: kis viszkozitás

Típusai:

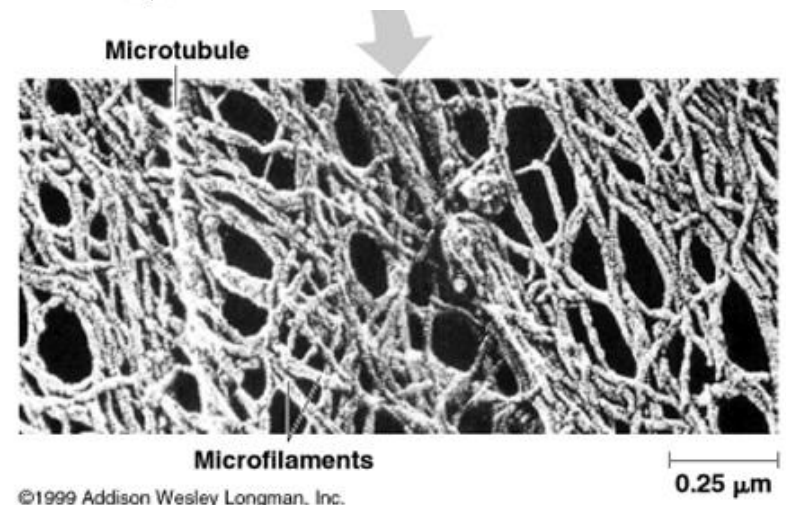
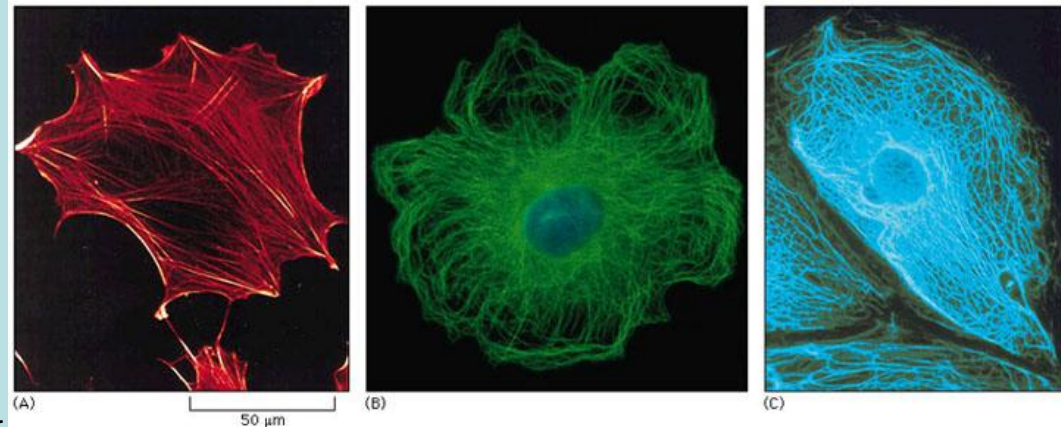
1. *rotáció*
2. *cirkuláció*
3. *citoplazmafolyás*
4. amőboid mozgás
5. agitáció
6. szökőkútszerű

Citoplazma

- **Három fázisú diszperz rendszer:**
  - 1. víz**
  - 2. kolloidok**
  - 3. szervetlen v. szerves vegyületek**

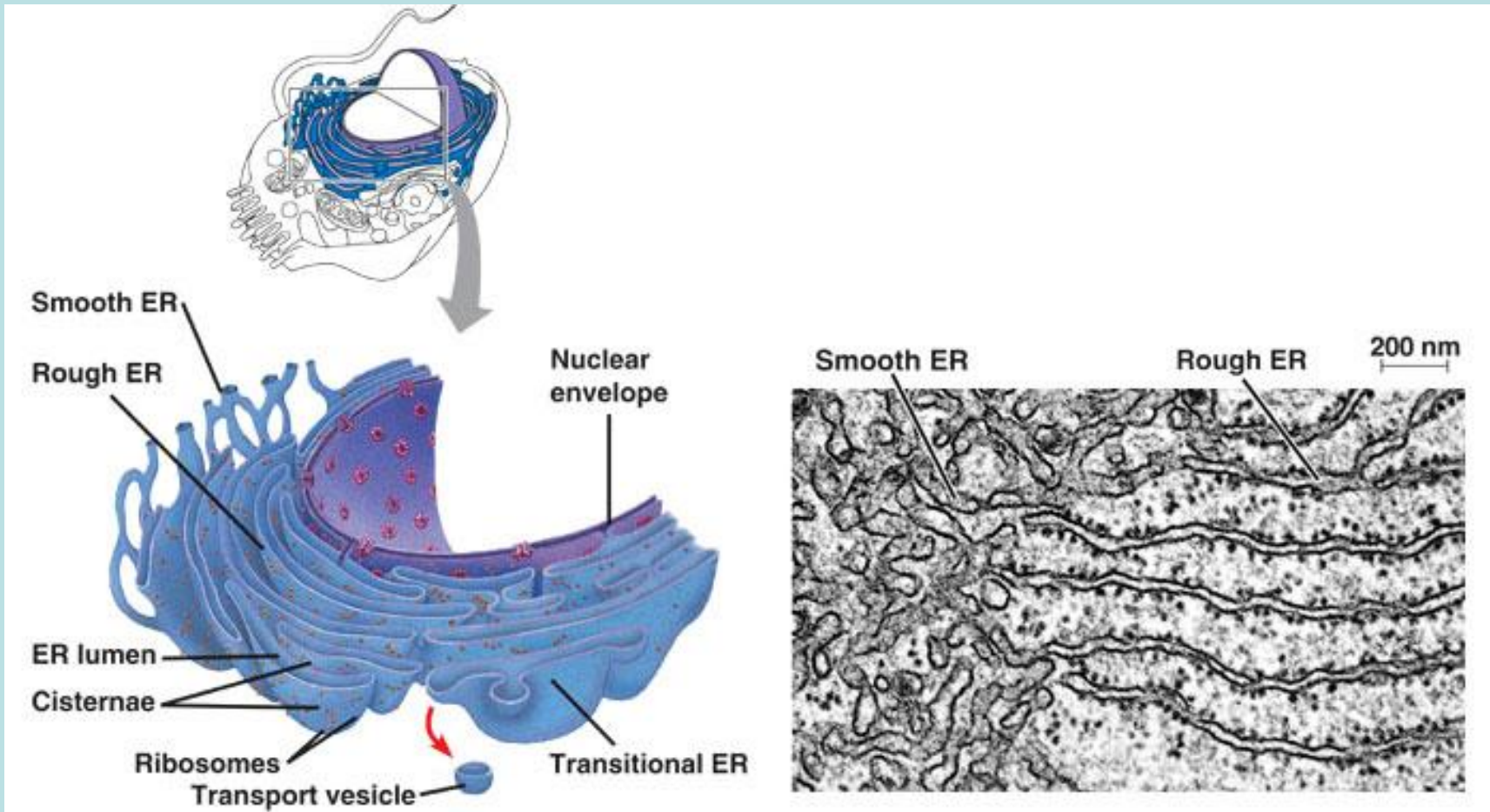
Citoszol struktúrái

1. Fibrilláris – fehérjészálak
- citoszkeleton
2. Globuláris
3. Tubuláris –
mikrotubulusok,
centriolumok, ostorok
4. Membranózus -
organellumok

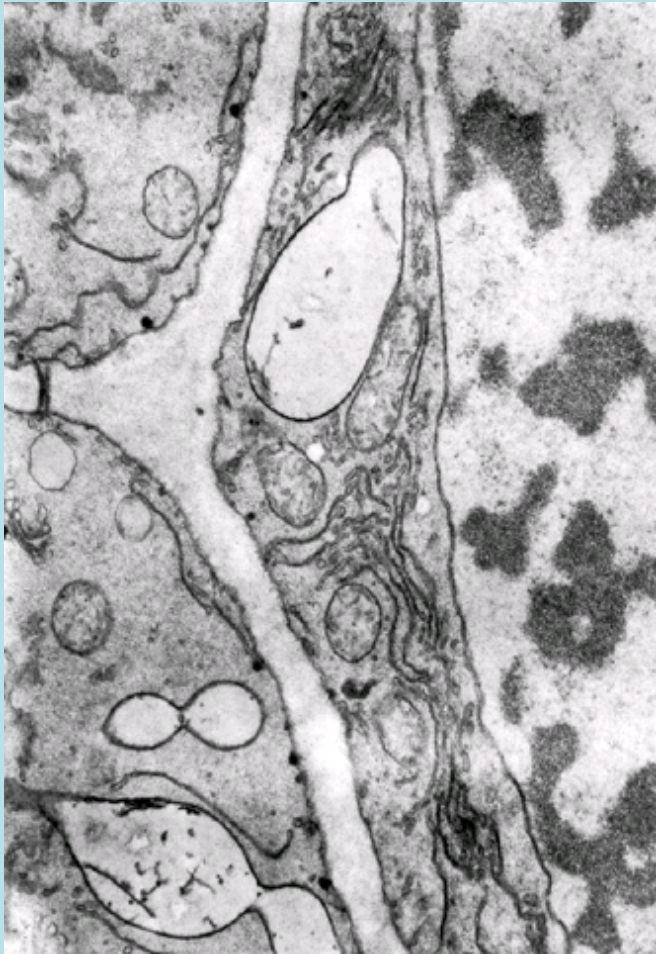
Citoplazma organelleumai

Endoplazmatikus retikulum

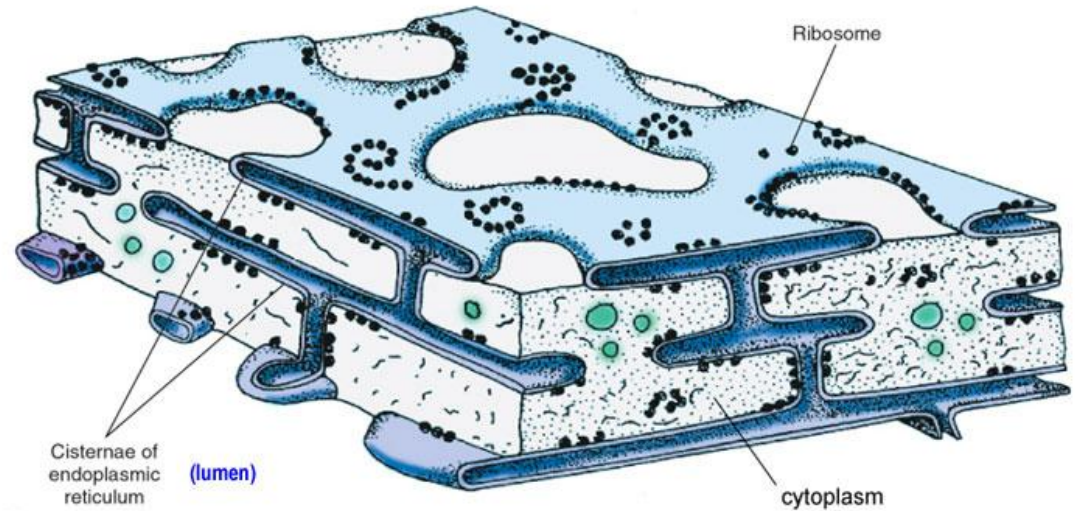
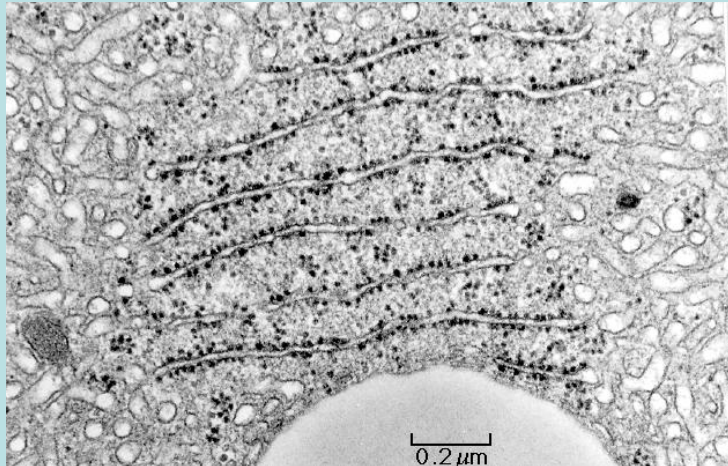
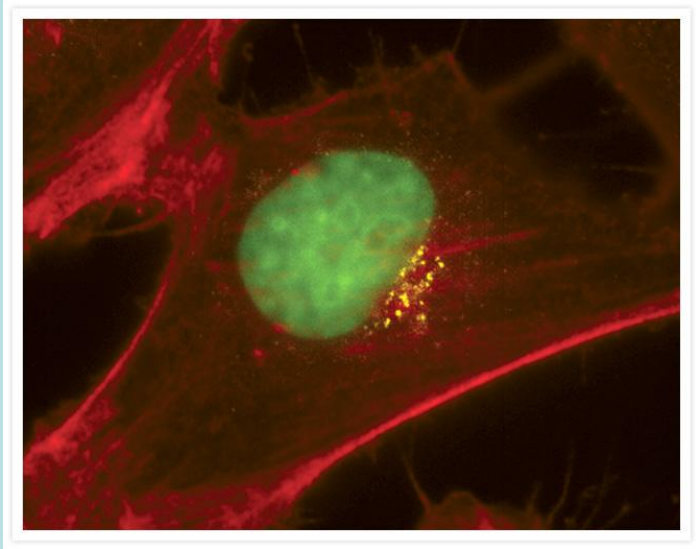
Sima endoplazmatikus retikulum

- kb. 50 nm átmérőjű csövek szövődéke
- a citoplazma szélén helyezkedik el
- szénhidrát- és lipidszintézisben játszik szerepet – intenzív anyagcseréjű sejtek!

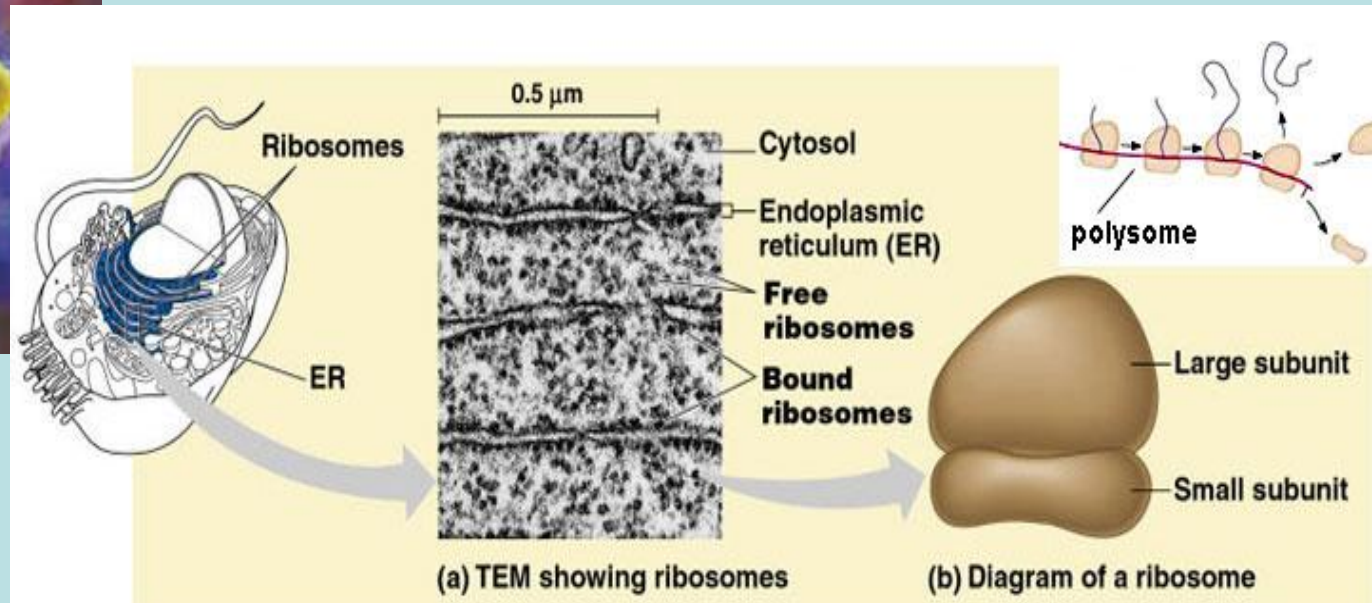
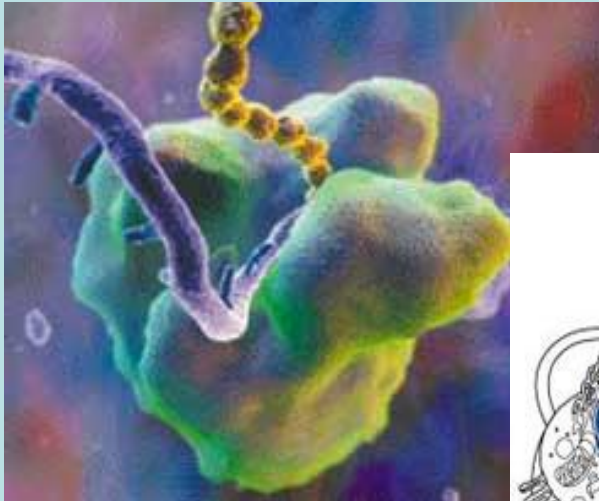
Durva endoplazmatikus retikulum

- Lapos ciszternákból áll
- Szoros kapcsolat a sejtmaghártyával
- Riboszómák – poliszómák
- Aktív fehérjeszintézis – osztódó sejtek!

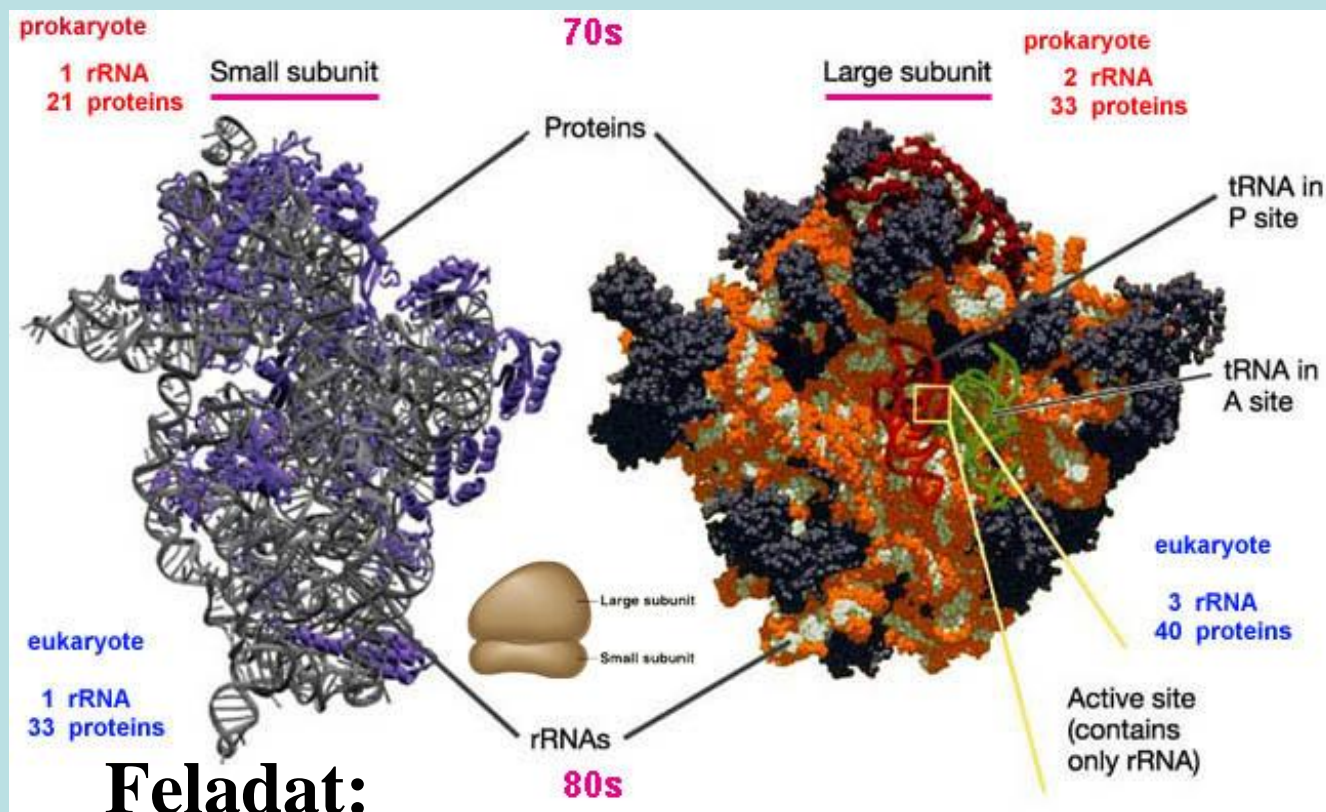
(a)
Copyright 1999 John Wiley and Sons, Inc. All rights reserved.

Riboszómák

- **Határolóhártya nincs**
- **Szabadon:** citoszol (fiatal sejt), kloroplasztisz, mitokondrium
- **Kötötten:** RER (idős sejt), kevés a sejtmag, kloroplasztisz, mitokondrium, Golgi-készülék membránján

Riboszómák

Feladat:

1. Mikrotubulusok tubulinjának,
2. Glükolízis enzimeinek,
3. Riboszómális fehérjéknek,
4. Sejtmag fehérjeinek szintézise

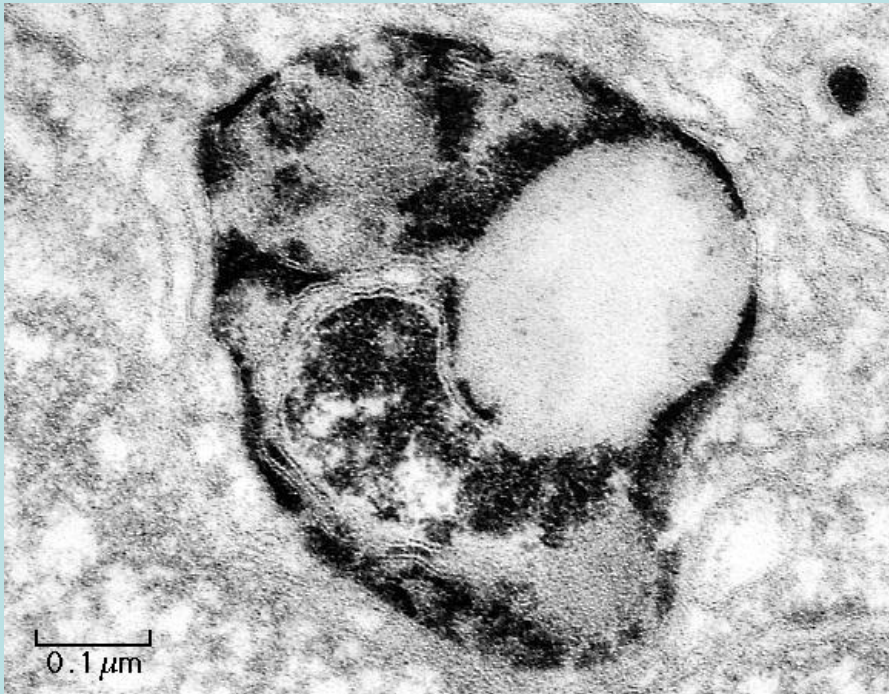
DIKTIOSZÓMA

(Golgi-készülék)

Feladata:

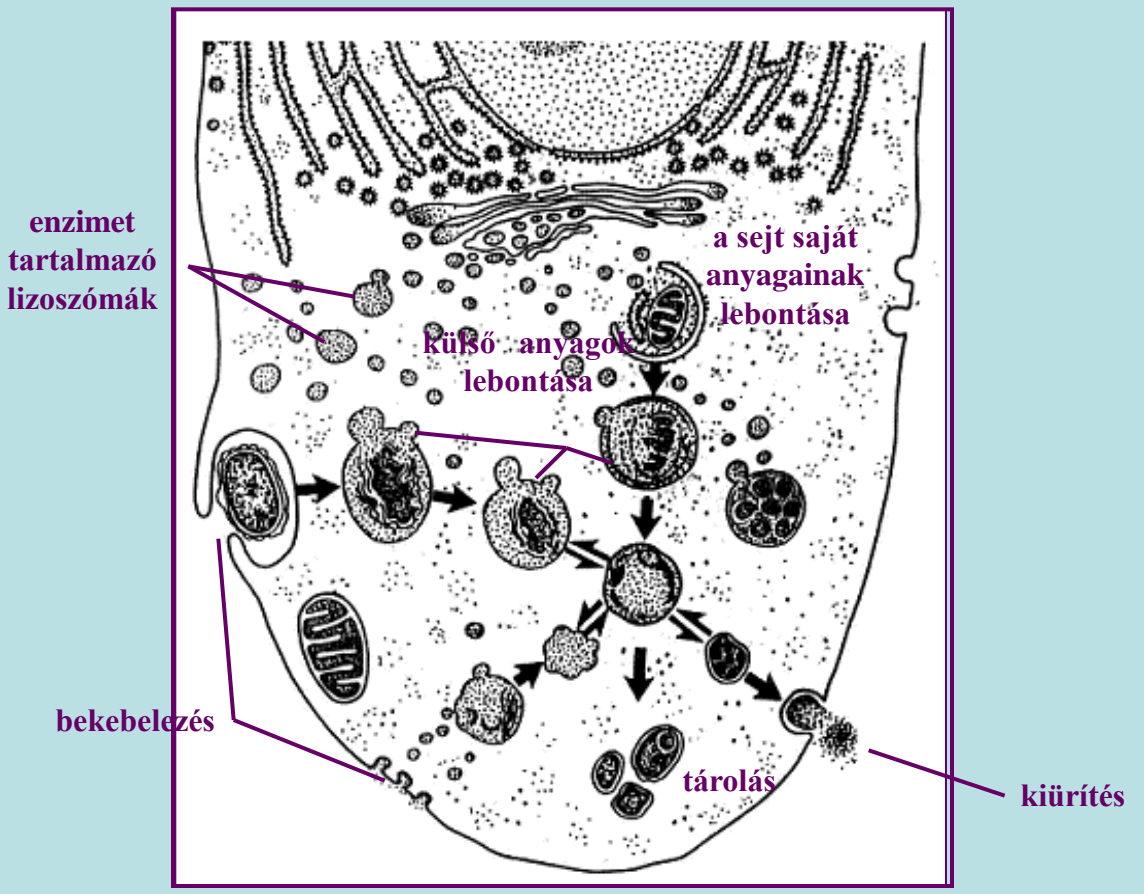
- a. szekrétumok szintézise és elszállítása a plazmalemmához**
- b. glikokalix készítése**
- c. sejtfalalkotók (hemicellulóz, pektin, nyálka, mézga) polimerizációja – szerep a sejtlemmez formálásában**
- d. felszínén auxin-receptorok vannak**

Lizoszómák

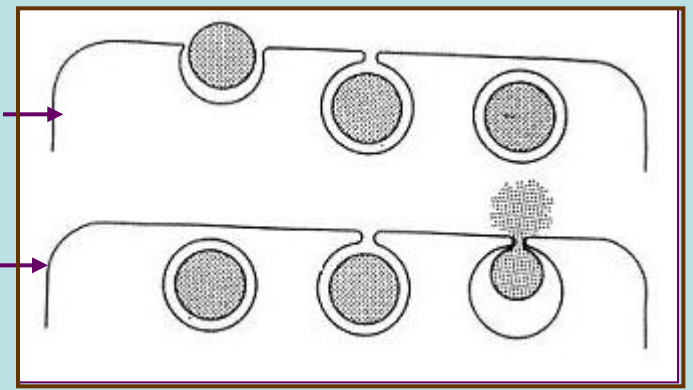
- **Feladat:**
  1. intracelluláris emésztés - savas hidroláz enzimek (foszfatáz, ribonukleáz, proteináz)
  2. a felszabadított építő molekulák visszajuttatása a citoplazmába
  3. az endocitózissal felvett anyagok feldolgozása
- **Származás:** ER, vagy Golgi-apparátus

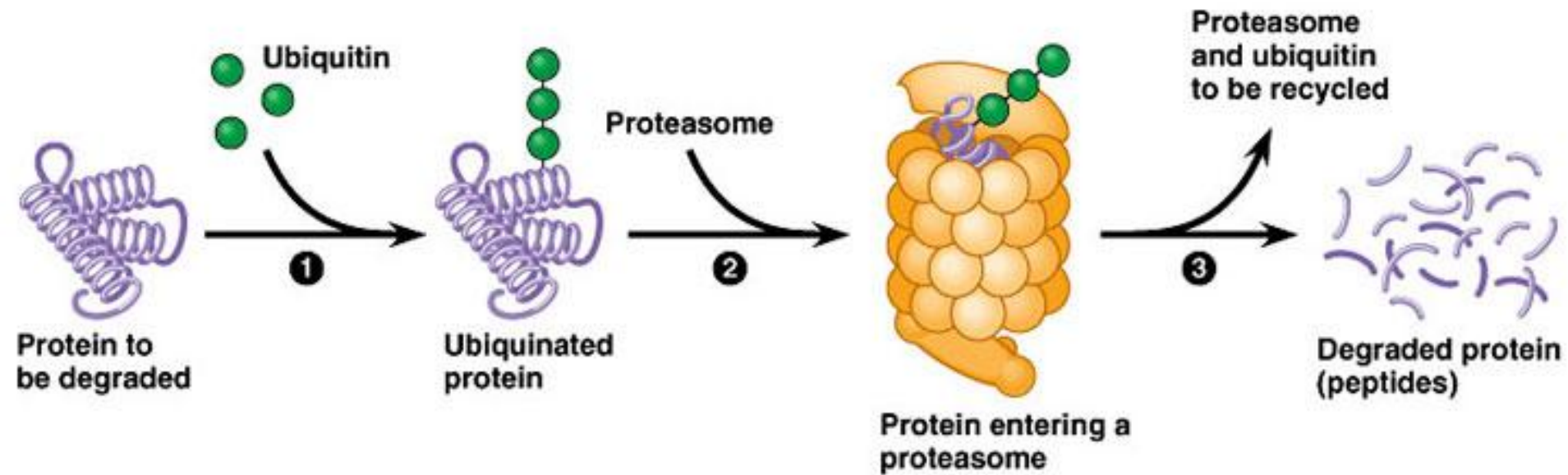
A LIZOSZÓMÁK ÉS MŰKÖDÉSÜK

az endocitózis folyamata

az exocitózis folyamata

Endomembránrendszer

- Részei:**
- 1. sejtmaghártya**
  - 2. ER**
  - 3. Golgi-apparátus**
  - 4. citoplazmatikus vezikulomok**

Feladat: anyagtranszport

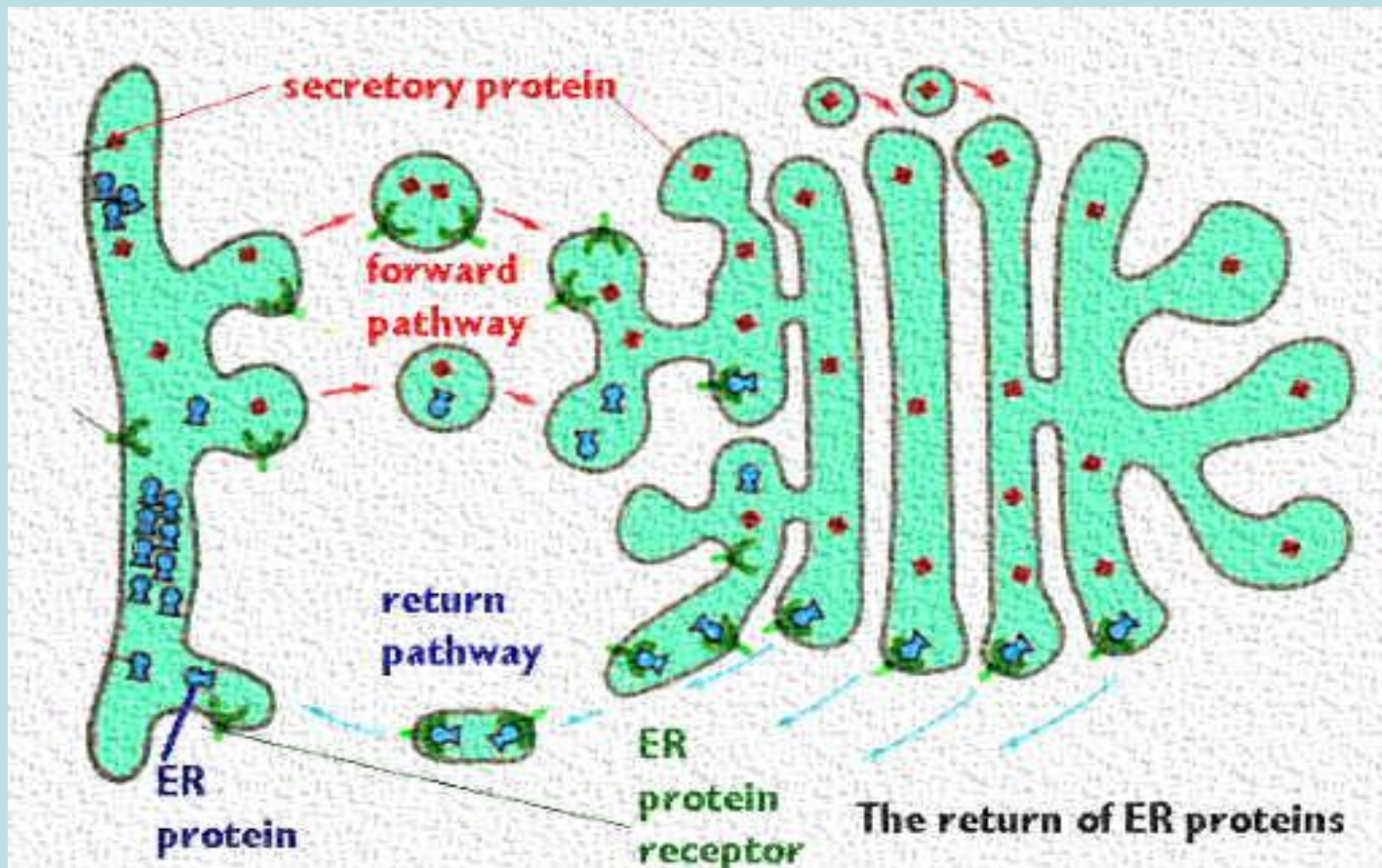
- 1. Kiinduló pont: sejtmaghártya és ER**
- 2. Végállomás: plazmalemmán át a sejtfal v. a vakuólum**

GERL-rendszer

1. **ER** és a **sejtmaghártya** között *közvetlen membránösszeköttetés*
2. Az **ER** és a **Golgi-készülék** között *tubuláris transzferelemek*
3. A **Golgi** és a **plazmalemma** között *vezikuláris transzferelemek*
4. A Golgiról **lizoszómák** fűződnek le, szekréciós termékeik a vakuólumba ürülnek

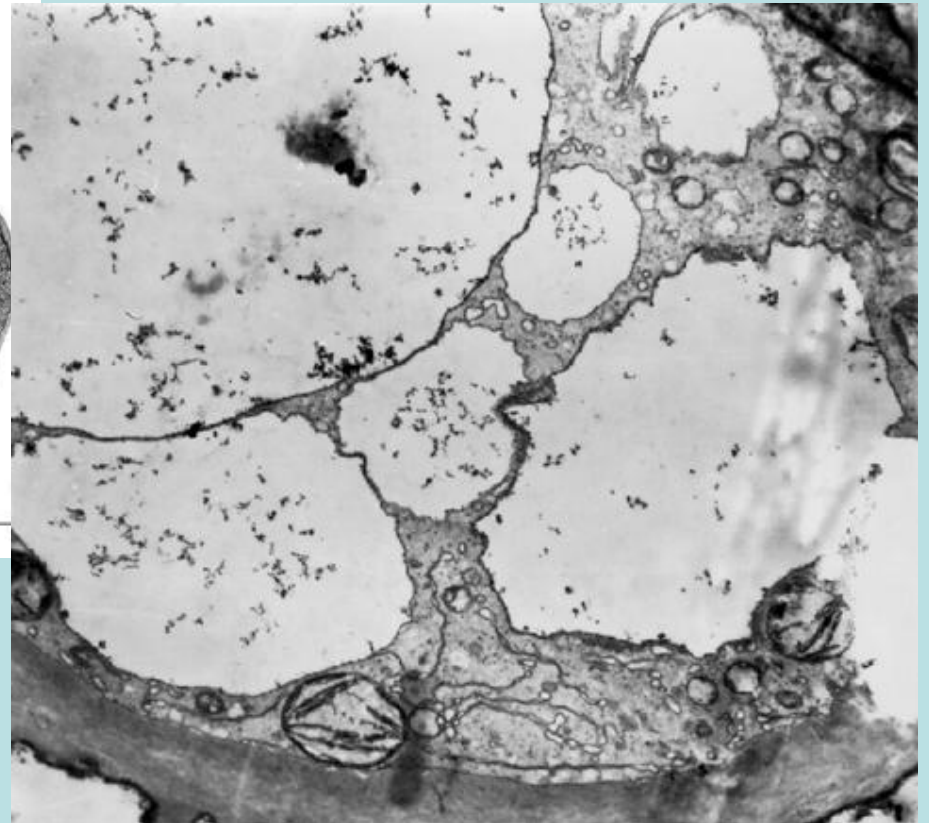
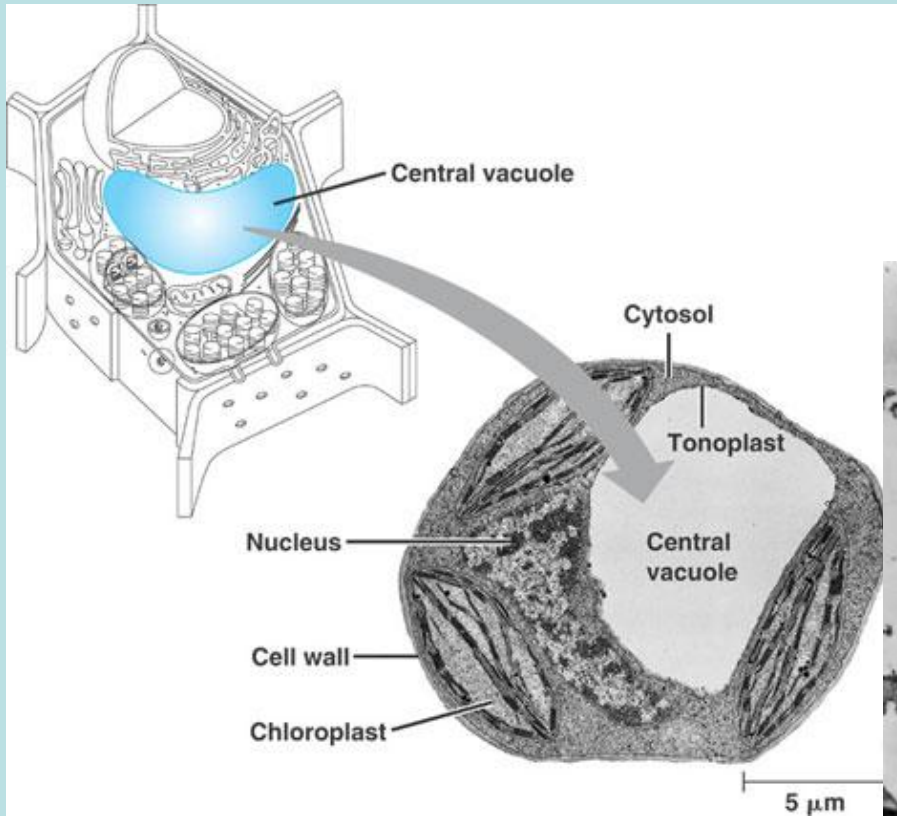
GOLGI – ER - LIZOSZOMÁK

Az ER és a Golgi készülék kapcsolata

Az ER-ből a Golgi készülékbe jutnak a frissen szintetizált anyagok *mellett* az ER fontos alkotóelemei (pl. enzimek, lipidek) is. Ezek a Golgiról lefűződő vezikulumokkal jutnak vissza az ER-ba

Vakuólum

Vakuólum

Határhártya: tonoplaszt

Részei: - sejtnedv

- alakos tartalmi részek

Mérete: öregedéssel nő

Sejtnedv - Feladat

- 1. Pillanatnyilag felesleges anyagok raktározása**
- 2. Gyűjtő- és közömbösítő hely**
- 3. Vízfelvétel – endozmózis**
- 4. Turgor**
- 5. Pusztuló sejtekben a protoplaszt megemésztése**

Sejtnedv

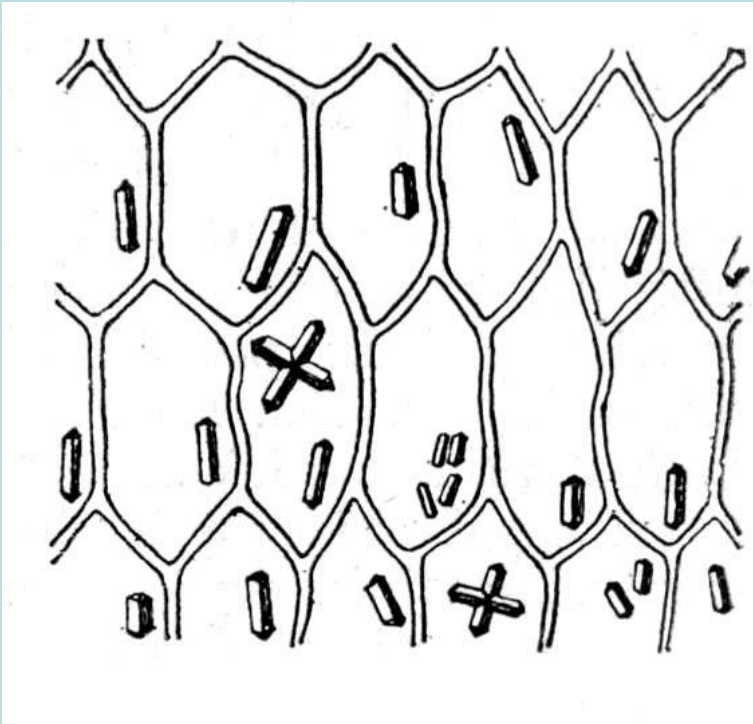
1. **Ásványi sók**
2. **Szénhidrátok**
3. **Szerves savak – sók**
4. **Aminosavak**
5. **Fehérjék – aleuron**
6. **Glükózidok –
észterek,
festékanyagok,
flavonok,
cseranyagok**
7. **Alkaloidok**
8. **Éterikus olajok,
illóolajok, balzsamok,
gyanták**
9. **Polifenolok**
10. **Tejnedv**

Kristályzárványok

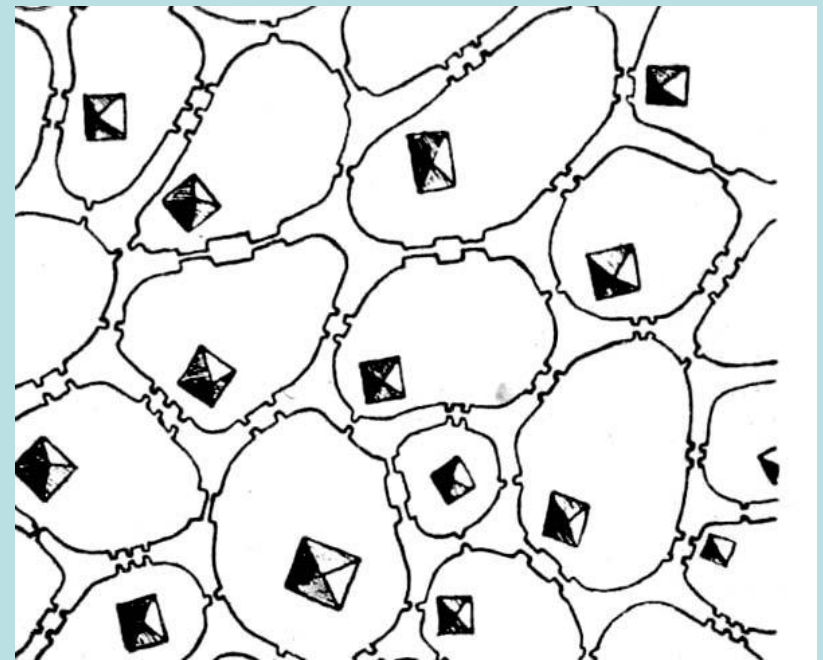
($\text{Ca}(\text{COO})_2$, $\text{Mg}(\text{COO})_2$, CaCO_3 , CaSO_4)

Kálcium-oxalát

a. Tetragonális oszlopok, piramisok

Allium cepa – száraz buroklevél

Vanilla planifolia – epidermisz-nyúzat

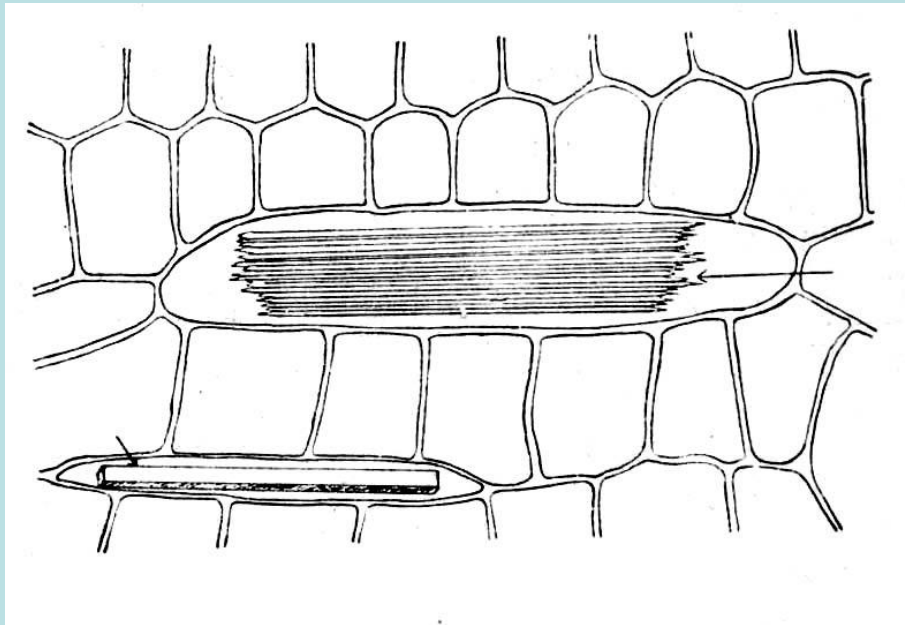
Kristályzárványok

Kálcium-oxalát

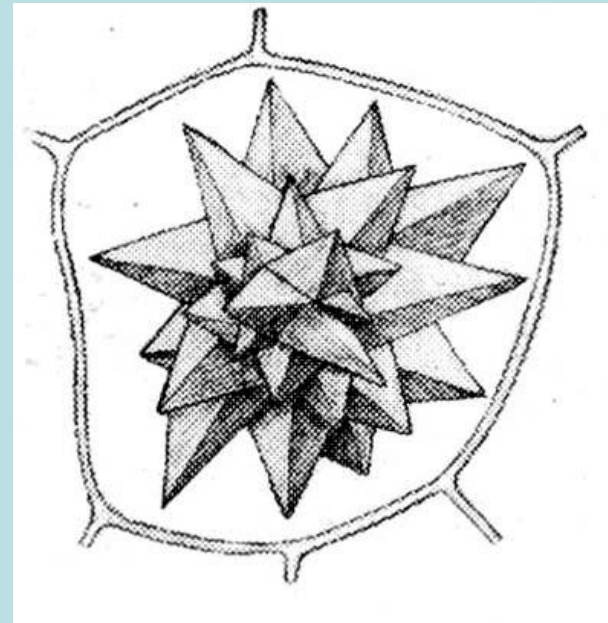
b. Kristályhomok

c. Kristálytűk – rafid

d. Rozetta

Agave sp.

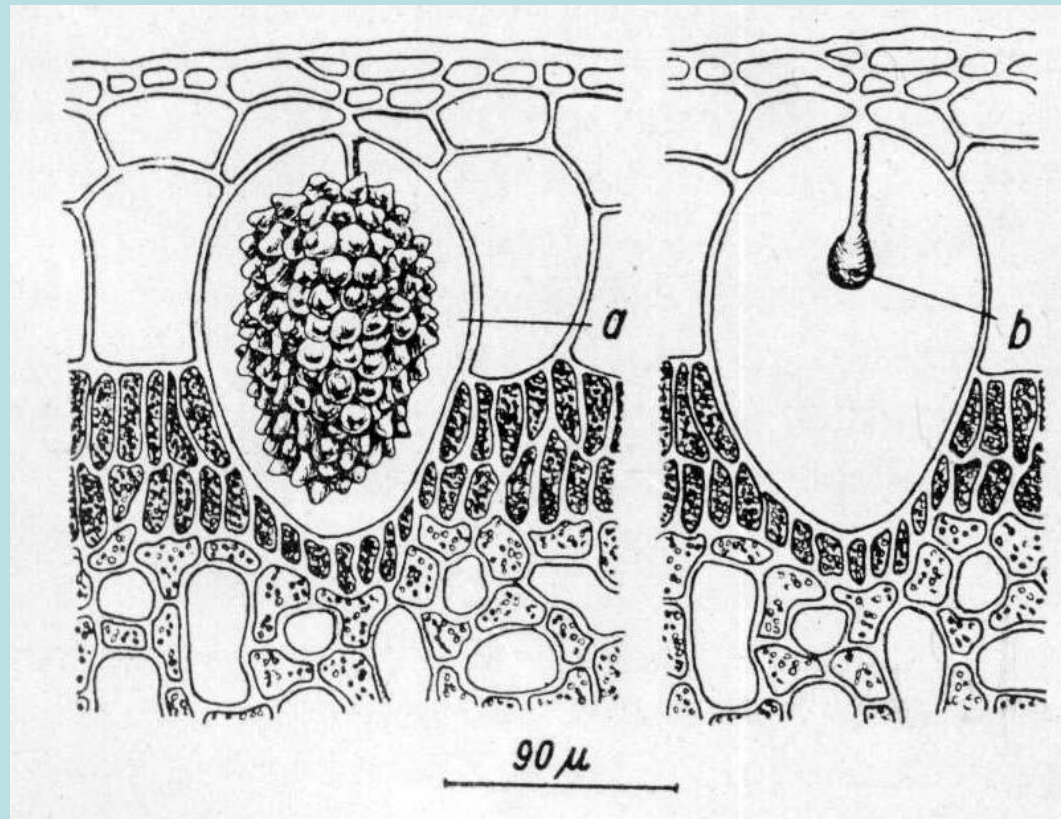

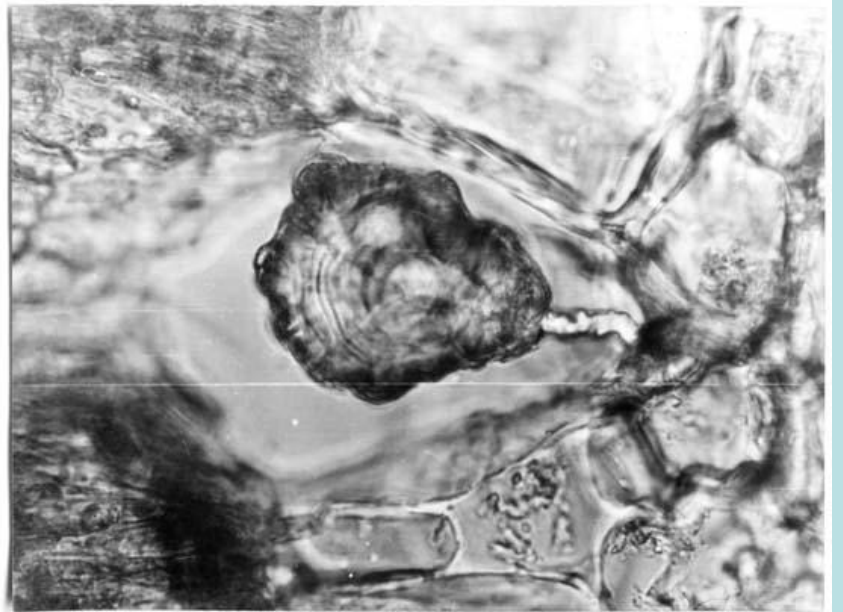
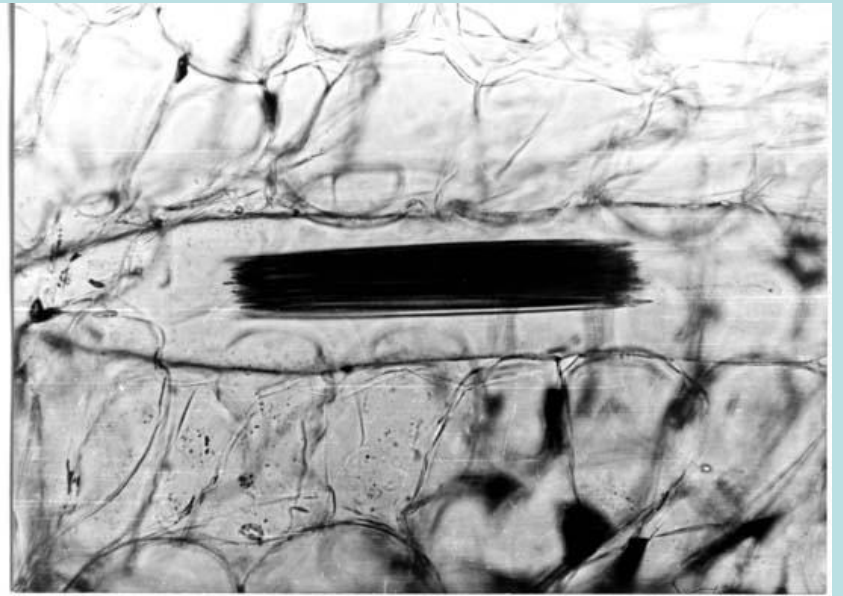
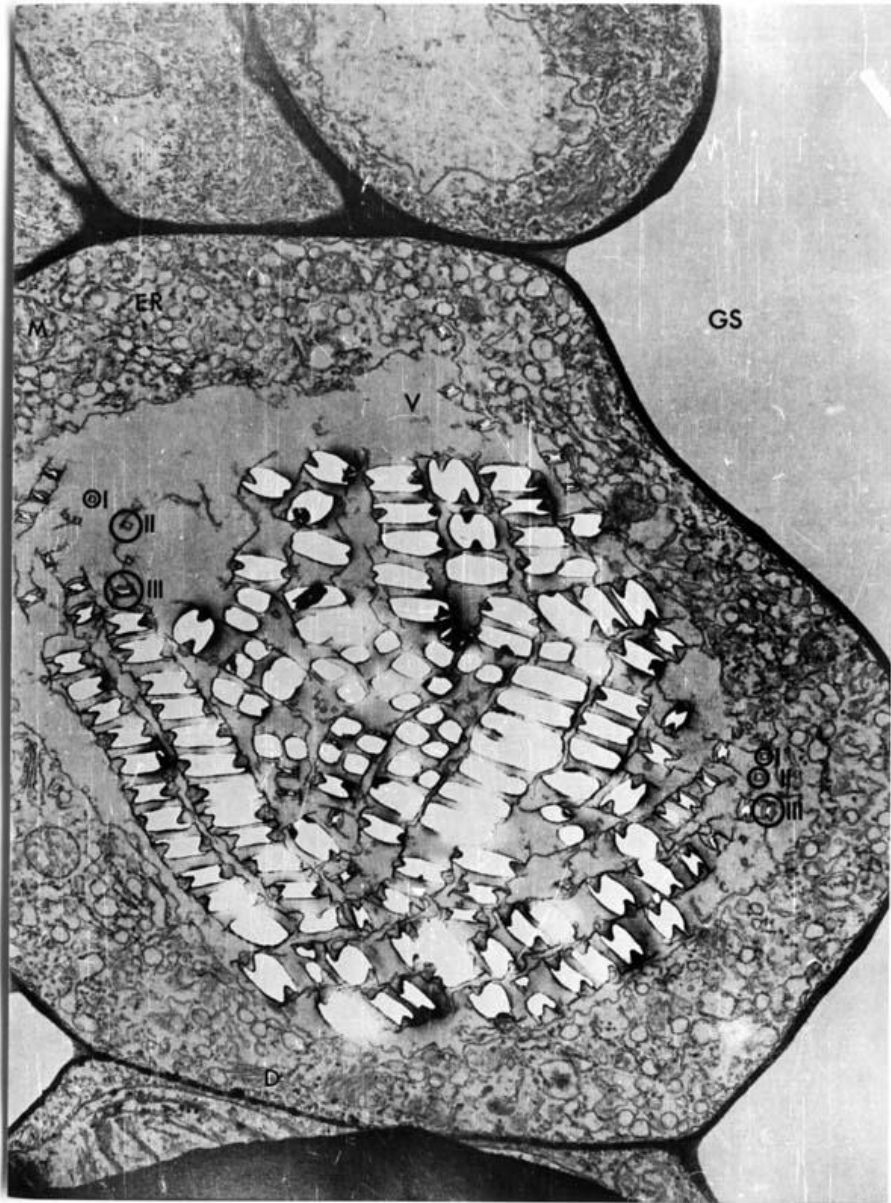
Opuntia sp. – kladódium

Kristályzárványok

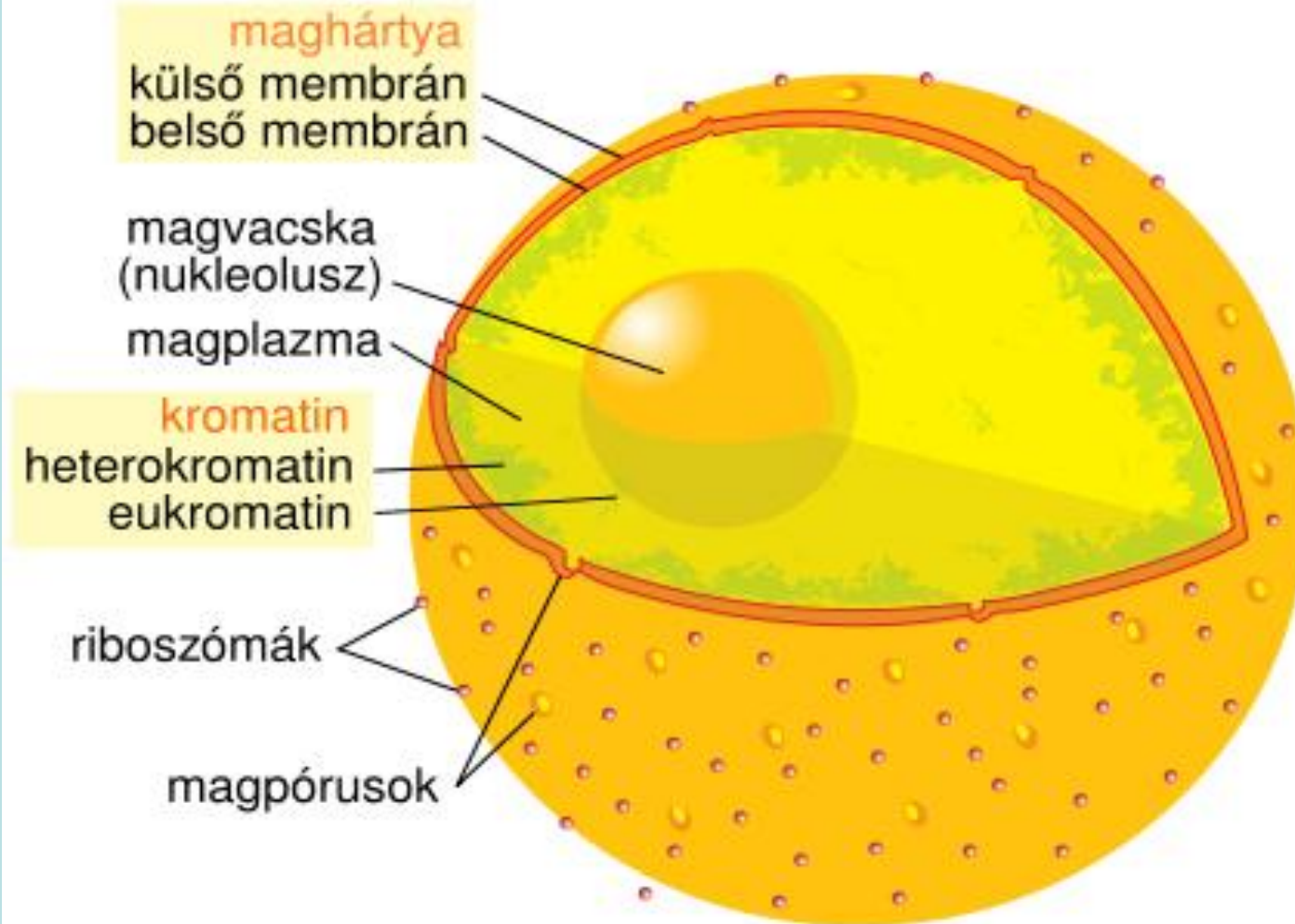
Kálcium-karbonát

- a. Sejtüregben mint tartalmi rész (szil, bükk)
- b. Rárákódás sejtüregbe hatoló nyúlványra (*Ficus* sp.)

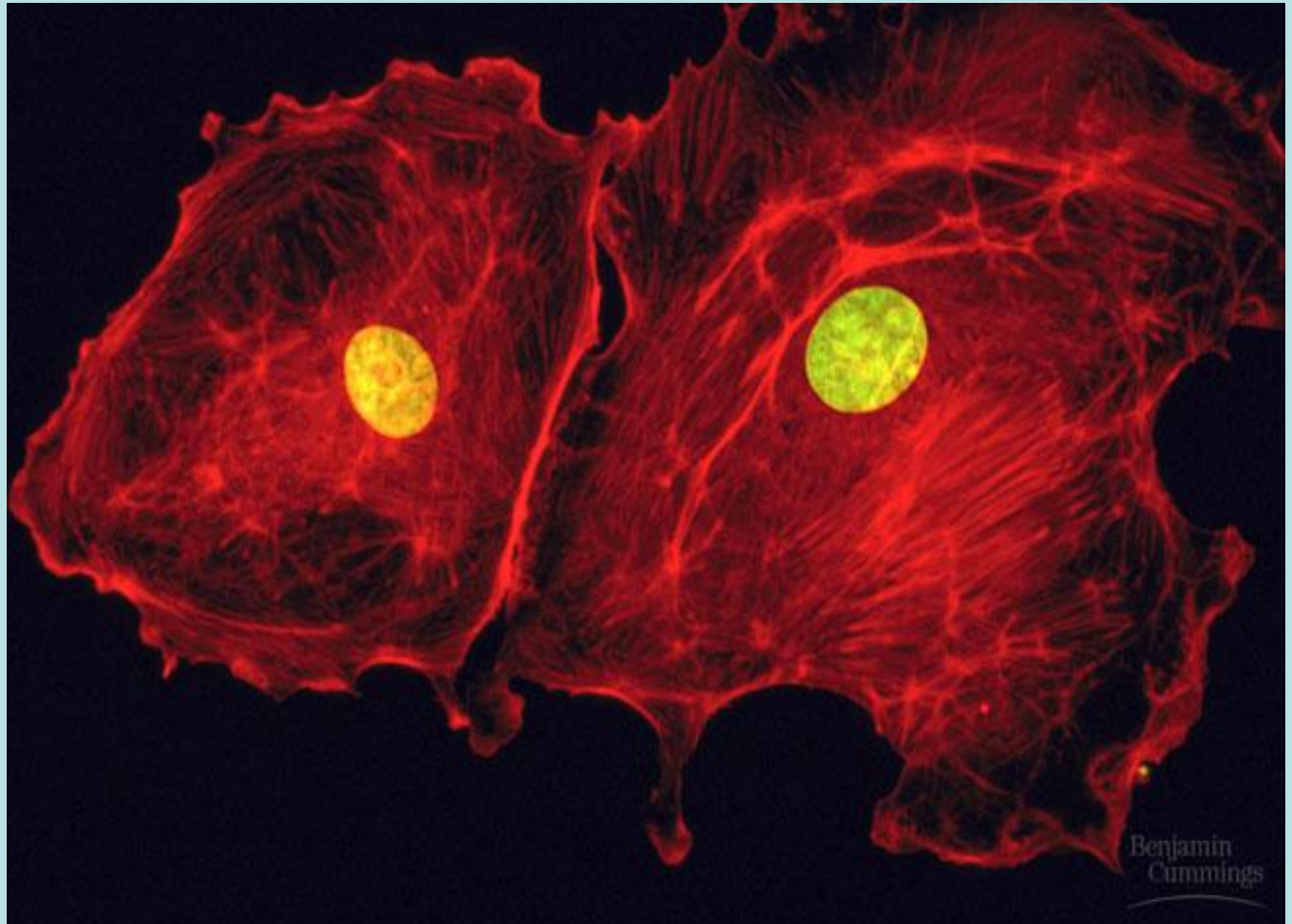
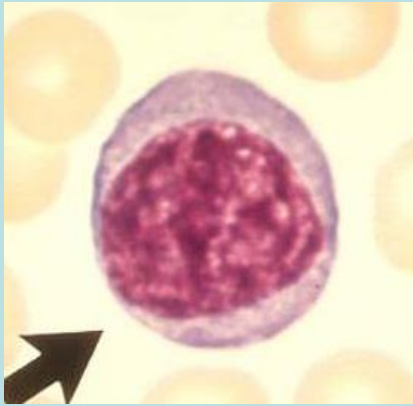

Sejtmag

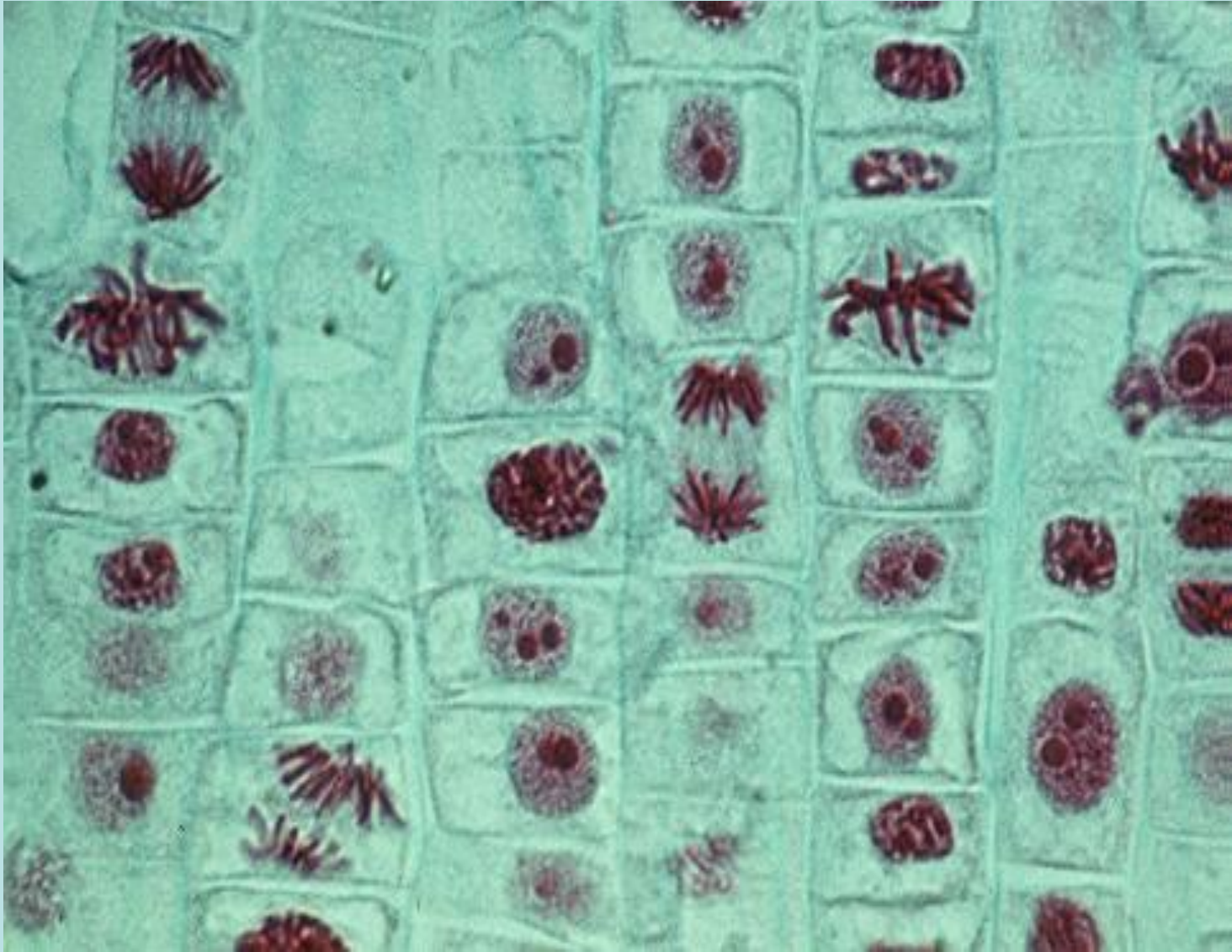

A sejtmag

Az aktív sejtekben a citoplazma sokkal nagyobb térfogatú, mint a nyugvó sejtekben. A naív limfocita (nyíl) szinte teljes térfogatát kitölti a mag, ellentétben pl. egy endotél sejttel.

Sejtmagok és osztódás

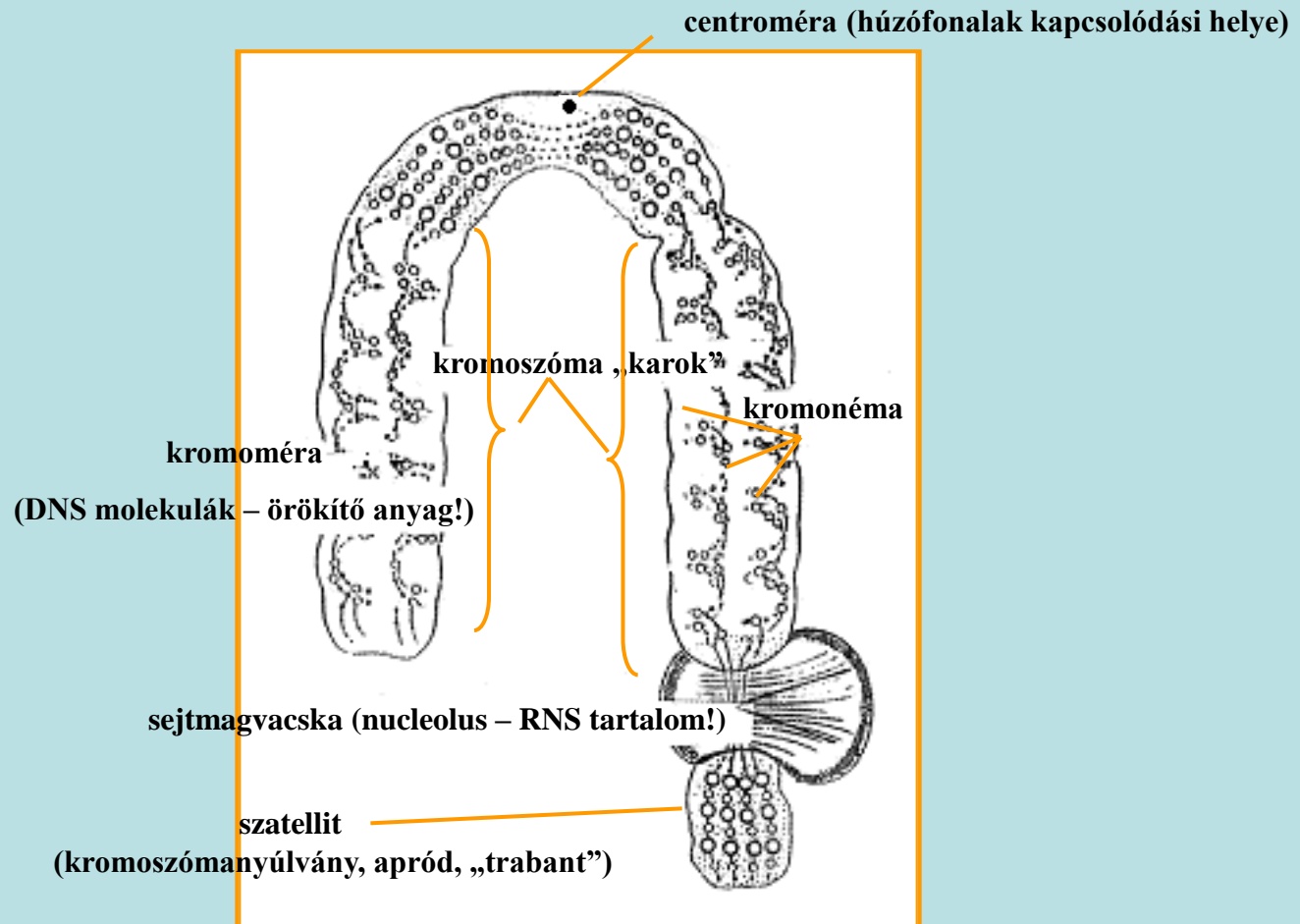
A KROMOSZÓMA FINOMSZEREZETE

kromoszóma →

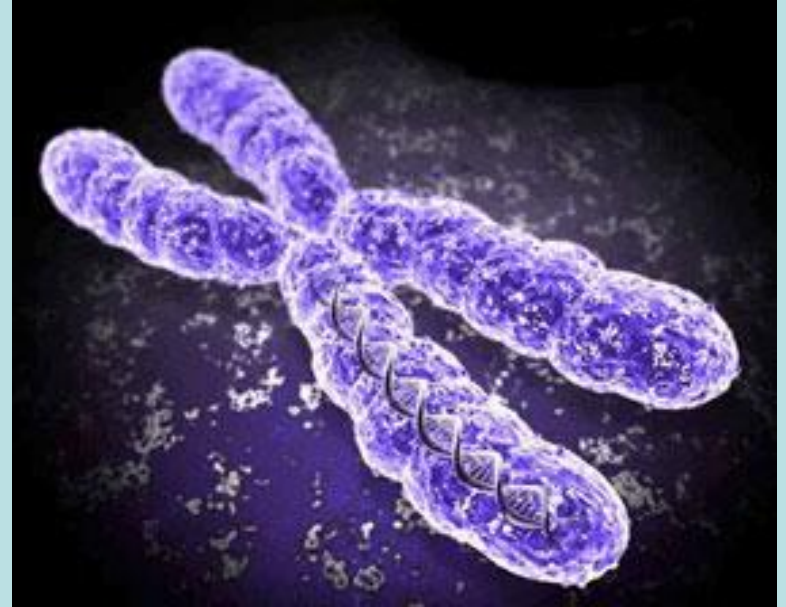
kromosz: színes

szóma: test

(Waldeyer, 1888)

A KROMOSZÓMÁK JELLEMZŐI

- a kromoszómák fajra jellemző örökítő anyag (DNS) hordozói!
- számuk: 1-több száz
(pl.: baktériumok: 1, ember: 46, ló: 66, szarvasmarha: 60, kutya: 78, macska: 38, házityúk: 78)
- haploid sejt (ivarsejt): a teljes kromoszómaszám felét (n) tartalmazza
- diploid sejt: a fajra jellemző teljes ($2n$) kromoszómaszámot tartalmazza
→ testi sejtek, pl.: simaizomsejt
- a kromoszómaszám megváltozása → rendellenes fejlődés (pl.: Down-kór)

A SEJTEK OSZTÓDÁSA

A MITÓZIS szakaszai

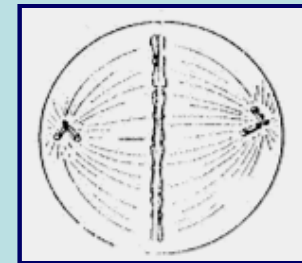
1. előszakasz (*profázis*)

egygomoly állapot → *monospirema*

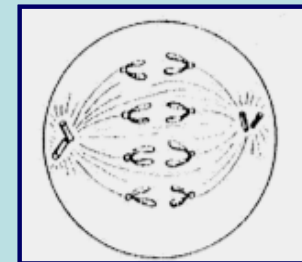
2. középszakasz (*metafázis*)

egycsillag állapot → *monoaster*

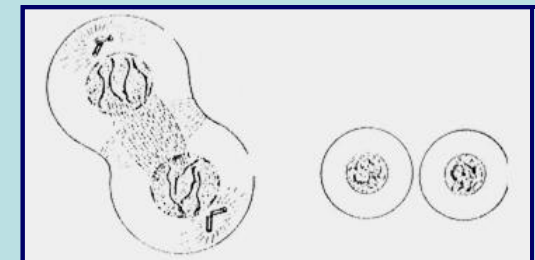
3. utószakasz (*anafázis*)

kétszillag állapot → *diaster*

4. végszakasz (*telofázis*)

kétszillag állapot → *dispirema*

A MEIÓZIS szakaszai

Anyasejt: diploid ($\rightarrow$ ivarképző sejtek) $2n!$

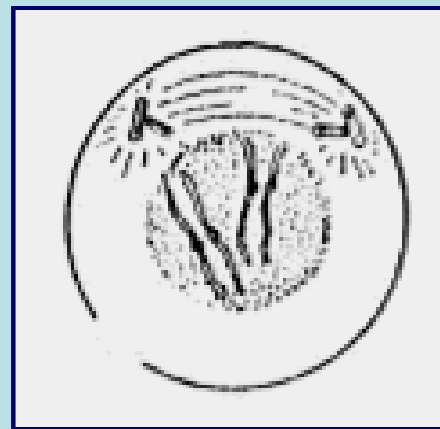
I. REDUKCIÓS SZAKASZ (első főszakasz)

1. előszakasz (*profázis*)

egygomoly állapot $\rightarrow$ *monospirema*

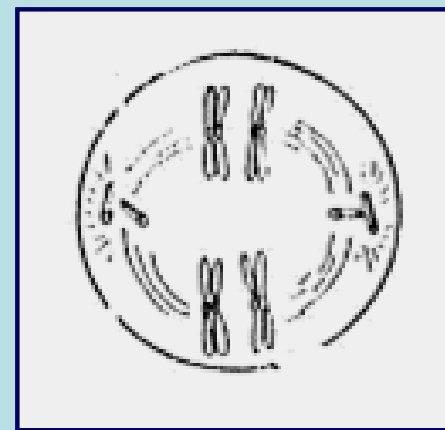
több alszakasz $\rightarrow$ tetrádképzés $\rightarrow$

kromoszóma darabok kicserélődése $\rightarrow$ mutáció

2. középszakasz (*metafázis*)

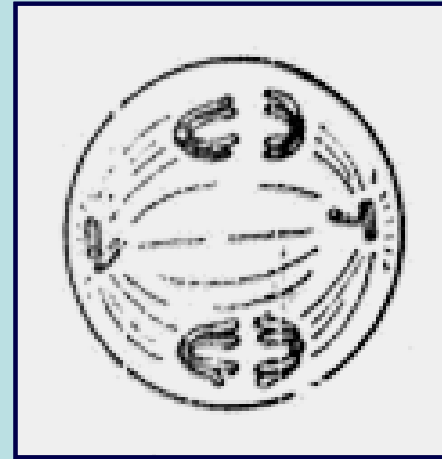
egycsillag állapot $\rightarrow$ *monoaster*

3. utószakasz (*anafázis*)

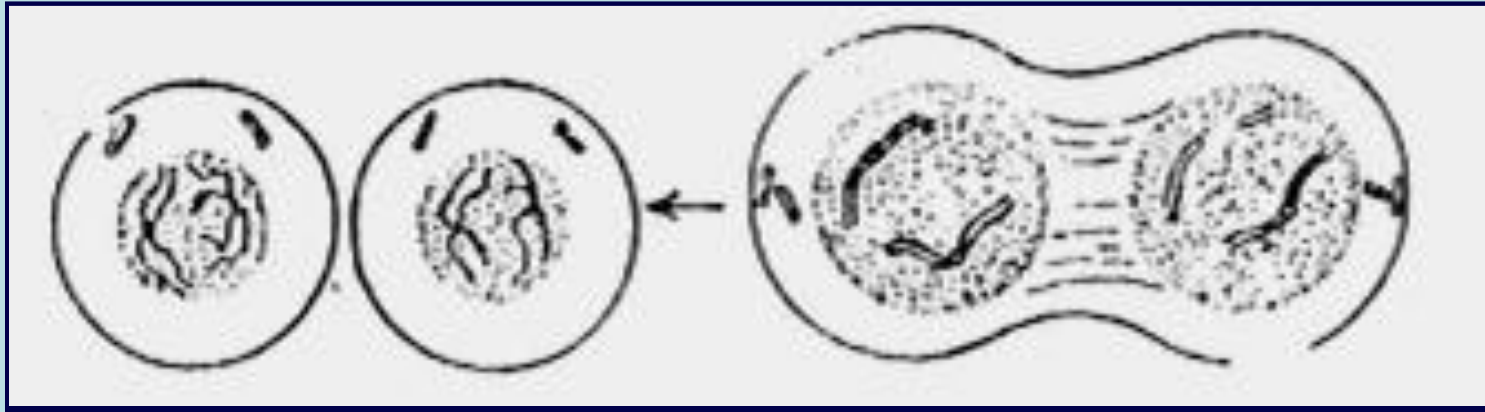
kétsillag állapot → *diaster*

REDUKCIÓ! Egész kromoszómák
vándorolnak a sejt két pólusa felé.

4. végszakasz (*telofázis*)

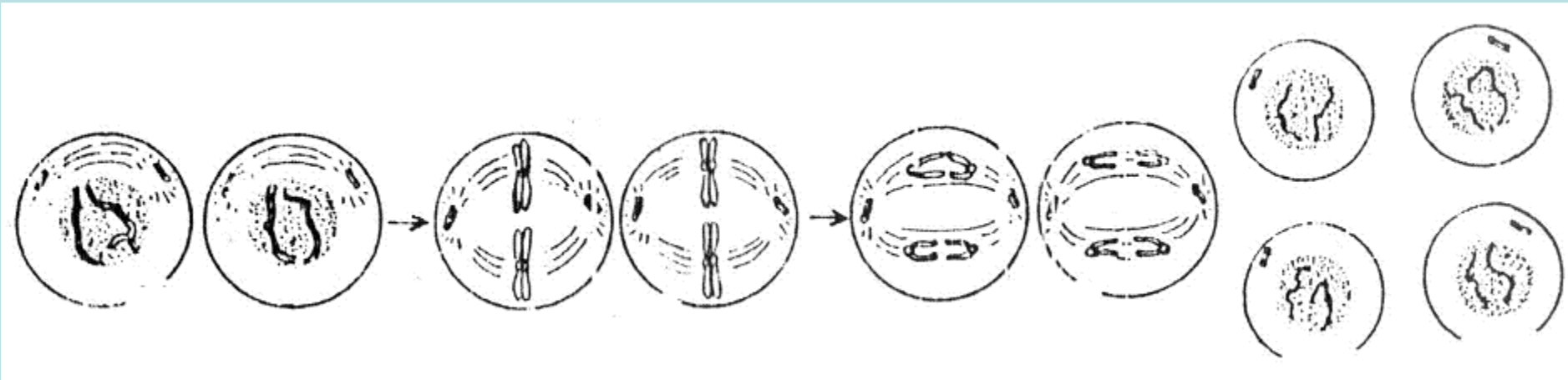
kétdomoly állapot → *dispirema*

Az osztódás eredménye: két utódsejt → n kromoszómaszám

II. SZÁMTARTÓ SZAKASZ (második főszakasz)

A sejtosztódás mitotikus jellegű.

Az osztódás eredménye: négy utódsejt → n kromoszómaszám

A MEIÓZIS JELENTŐSÉGE

1. Az ivarsejtek „n” kromoszómaszámmal rendelkeznek. A meiózis biztosítja a kromoszómaszám viszonylagos faji állandóságát!
  2. Az apai és anyai eredetű kromoszómák véletlenszerűen keverednek → tulajdonságok maximális változékonyságának biztosítása!
  3. A kromoszómák egyes darabjainak kicserélődése (*crossing over*) miatt újabb tulajdonságok jöhetnek létre.
- pl.: ember esetében: 23 pár kromoszóma → 2^{23} → 8.388.608 féle gaméta keletkezhet

Mitokondrium

(1 μm széles, 1-3 μm hosszú)

Mitochondria Structural Features

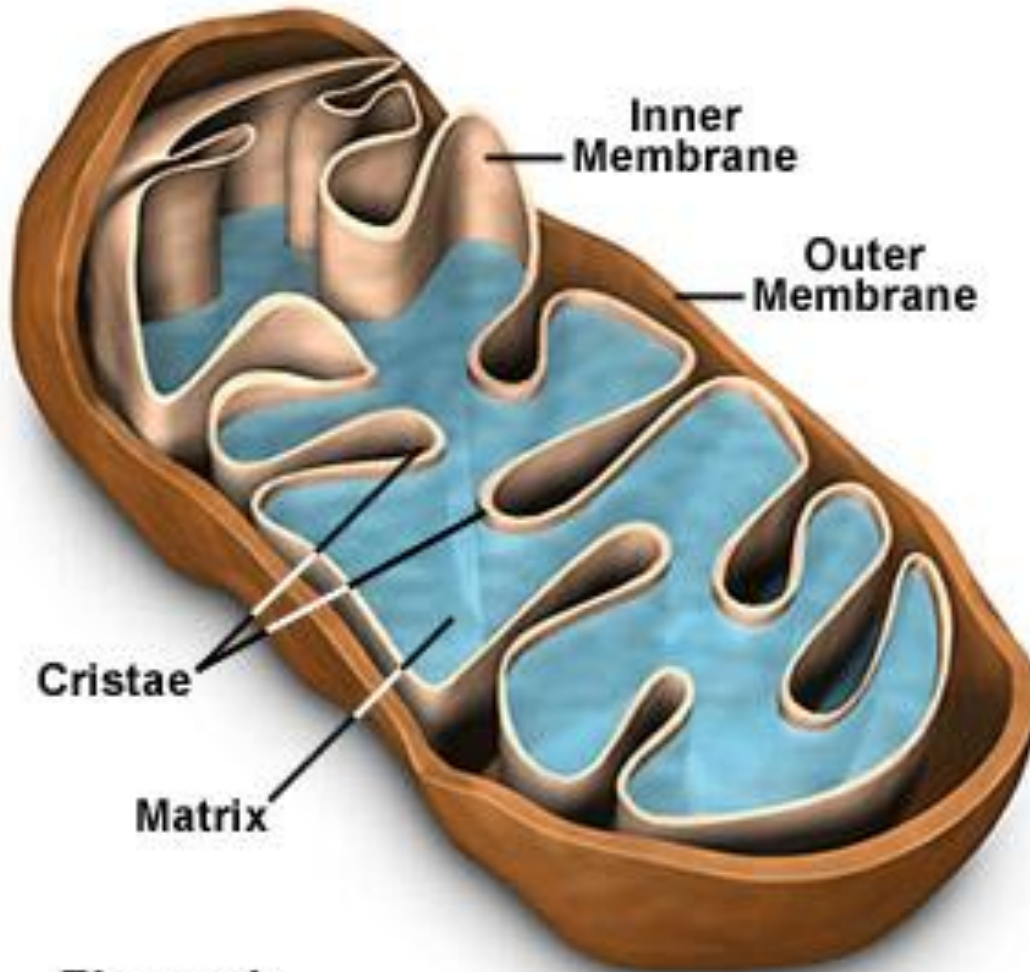
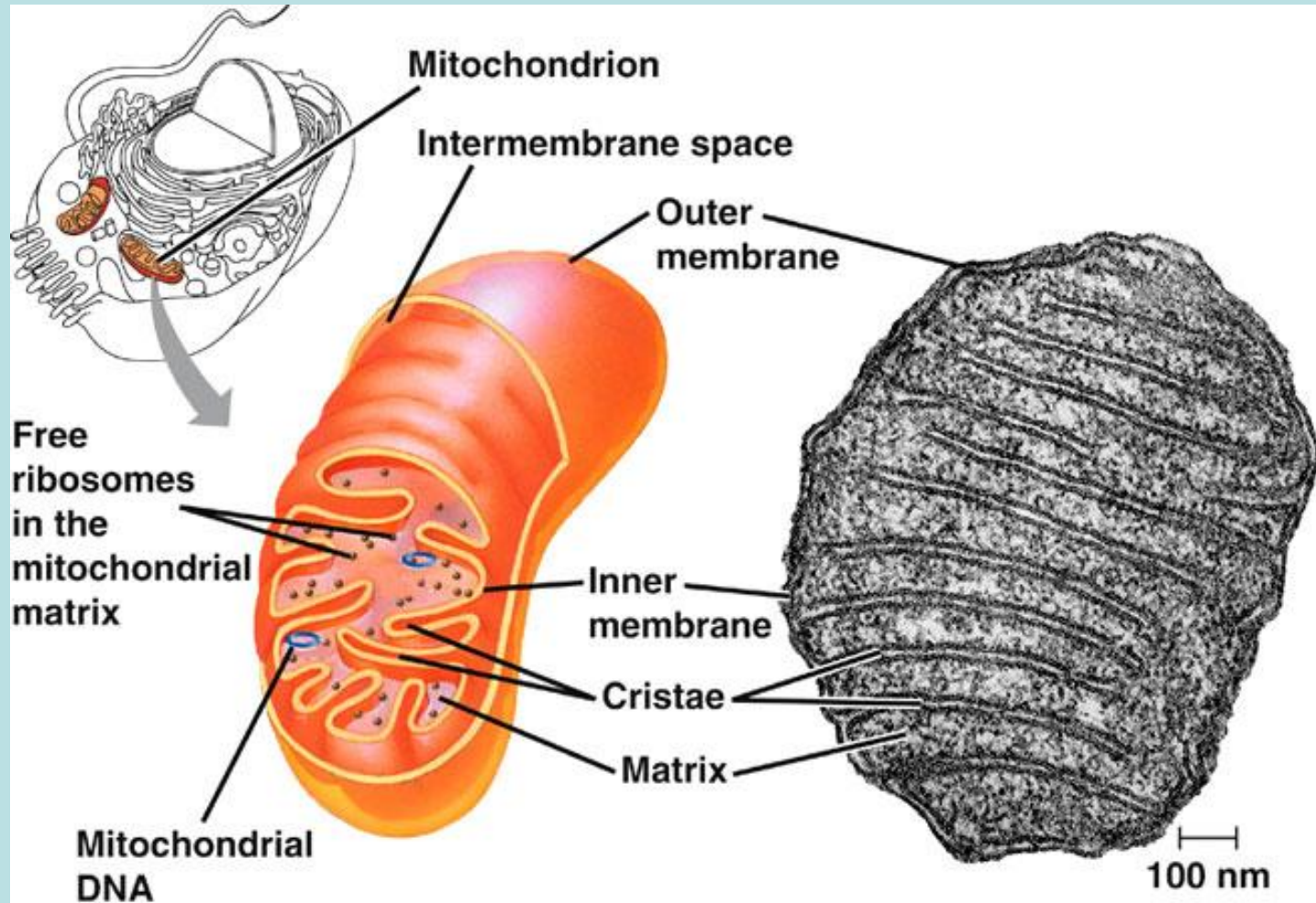

Figure 1

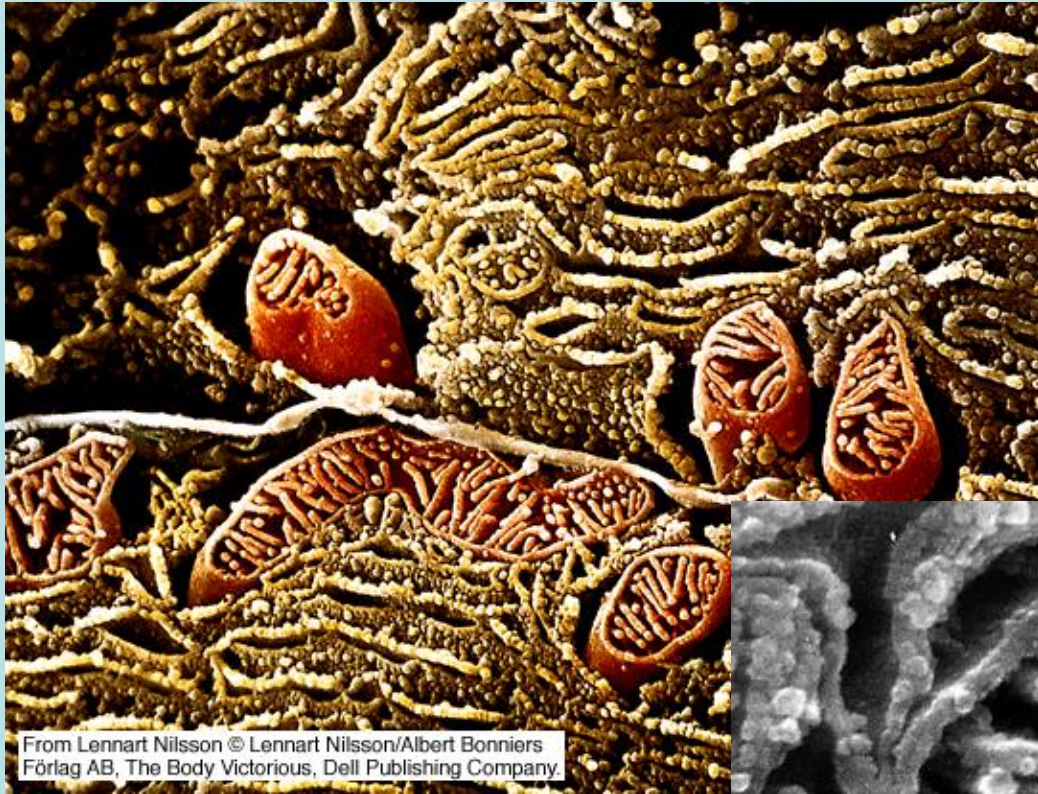
Mitokondrium

(1 μm széles, 1-3 μm hosszú)

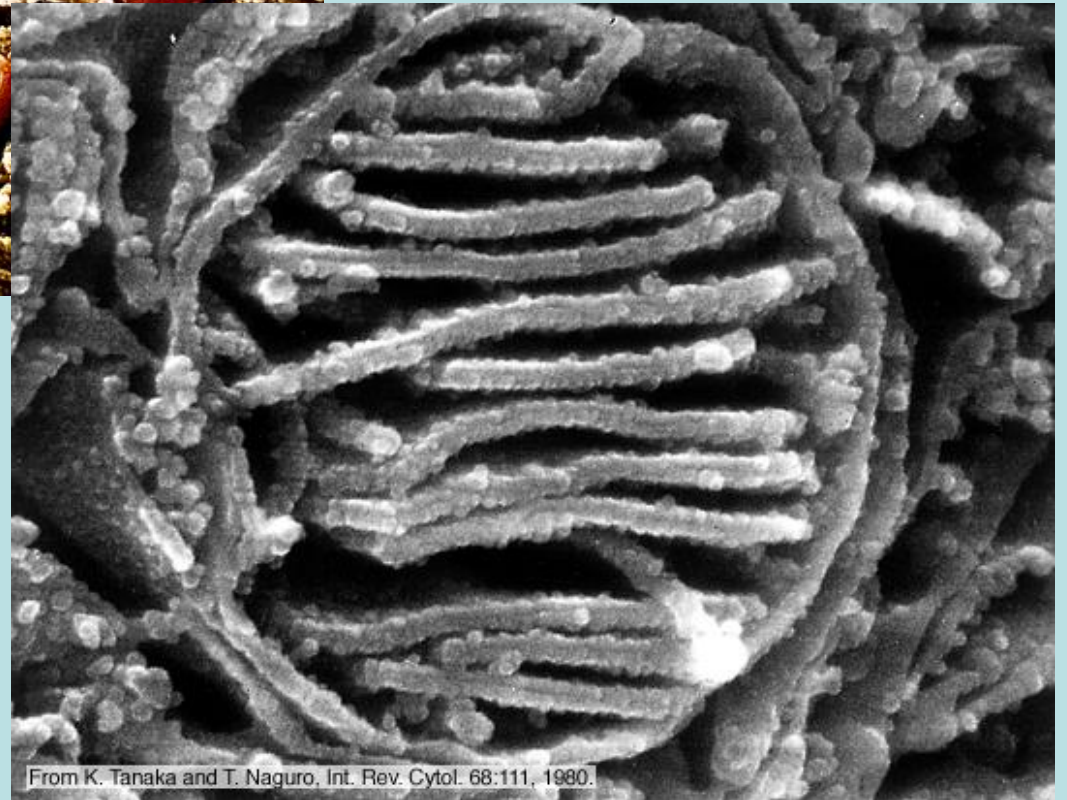
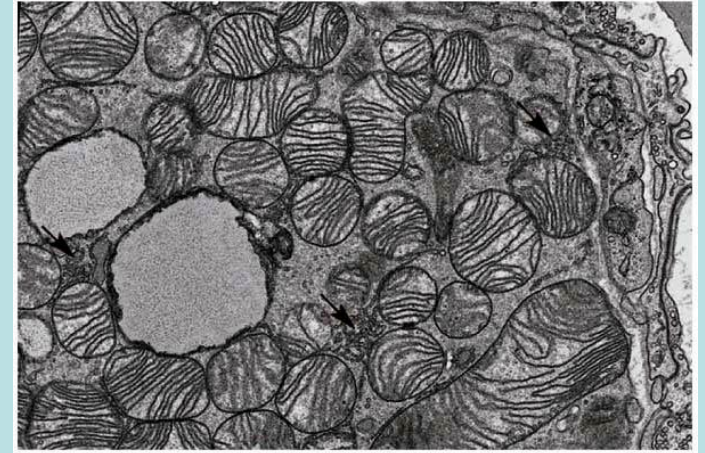

- **Kettős membrán**
- **Kriszta**
- **Mátrix**
- **Lehet:**
  - a. lamelláris – inaktív sejt
  - b. tubuláris – aktív sejt

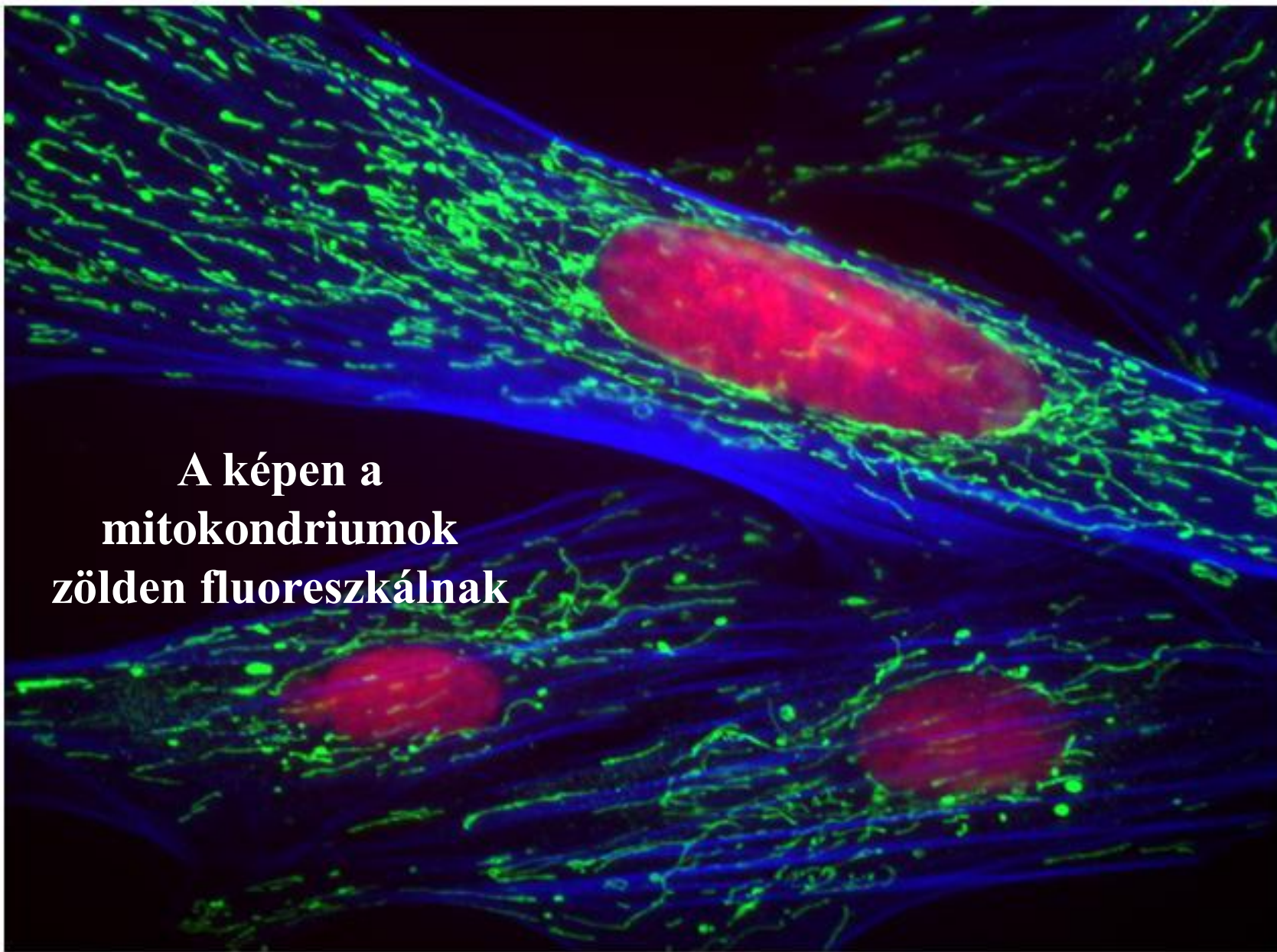

From Lennart Nilsson © Lennart Nilsson/Albert Bonniers Förlag AB, The Body Victorious, Dell Publishing Company.

From K. Tanaka and T. Naguro, Int. Rev. Cytol. 68:111, 1980.

**A képen a
mitokondriumok
zölden fluoreszkálnak**

Mitokondrium

Funkció

- 1. Citromsav-ciklus, terminális oxidáció --- energia-felszabadítás, energiadús anyagok oxidációja, ATP nyerés**
- 2. Ca-ionok energiaigényes tárolása**
- 3. zsírsavak, glutaminsav, szteroidhormonok bioszintézise**

Mitokondrium

anyagcsere-terek

1. Külső membrán:

- kevés enzim,
- kisebb molekulák áteresztése

2. Membránok közti tér

- ozmotikusan és enzimatikusan aktív (vízben oldott molekulák révén!)

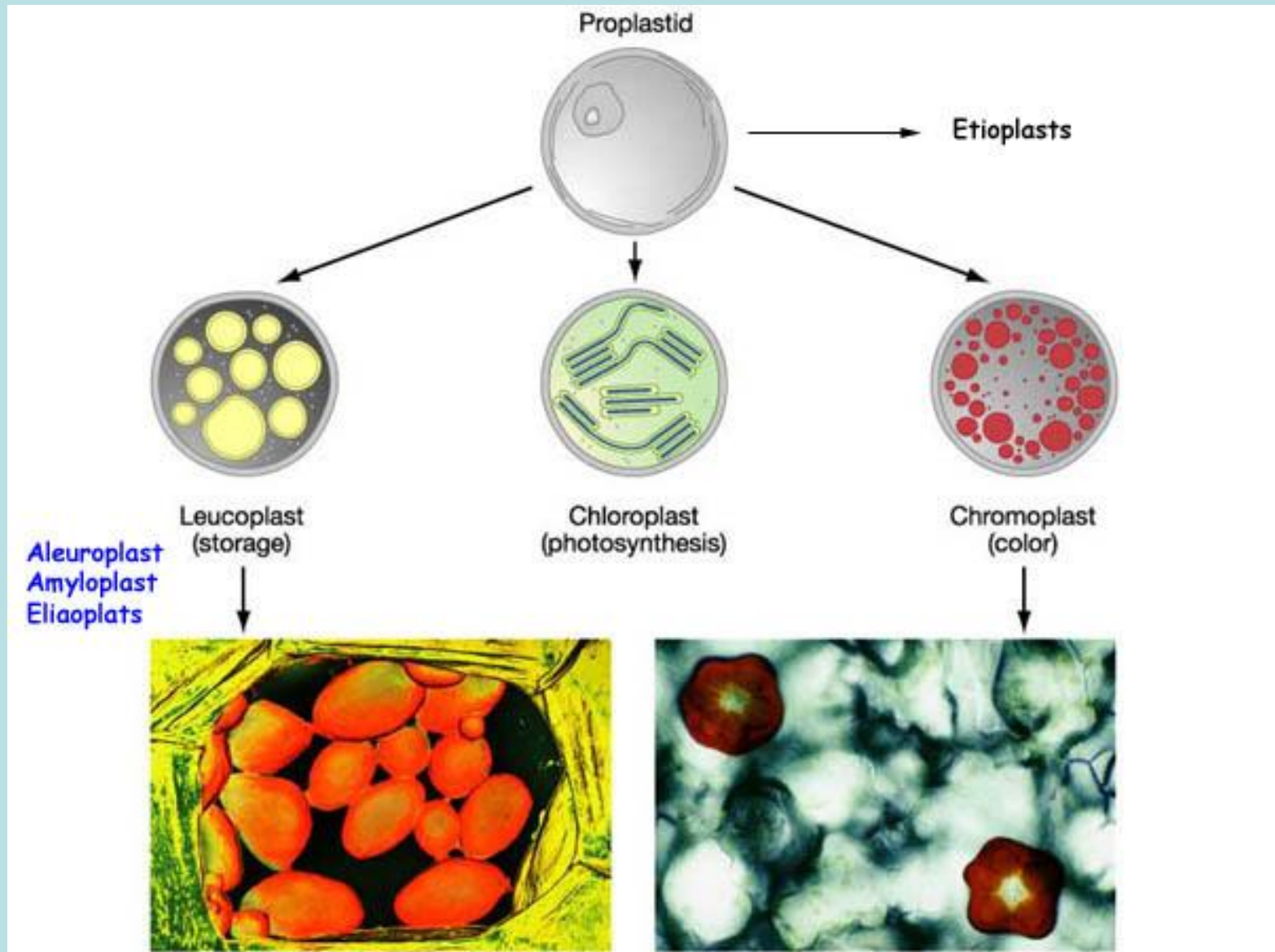
3. Belső membrán

- áteresztőképessége csekély
- légzési transzportlánc --- ATP szintézis

4. Mátrix

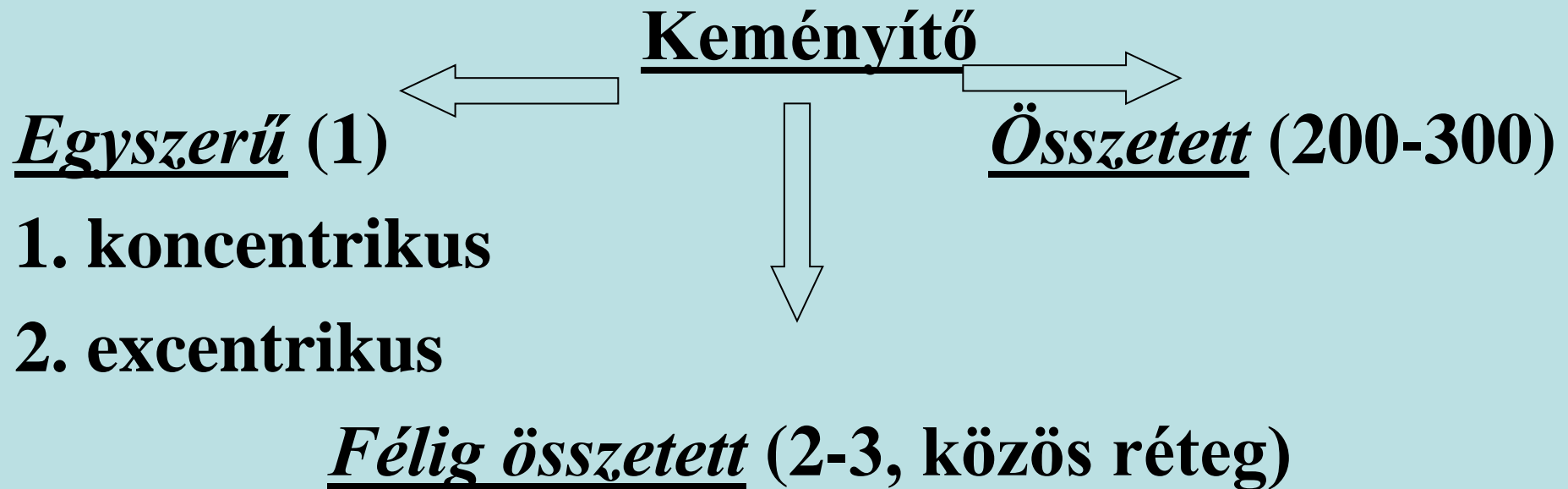
- gél-szerű, gyűrű alakú DNS

Plasztiszok

Leukoplasztiszok

- a. Etioplasztisz --- *prolamelláris test*
(tubuláris membránok kristályrácsai)
- b. Amilo-, proteino-, elaioplasztisz

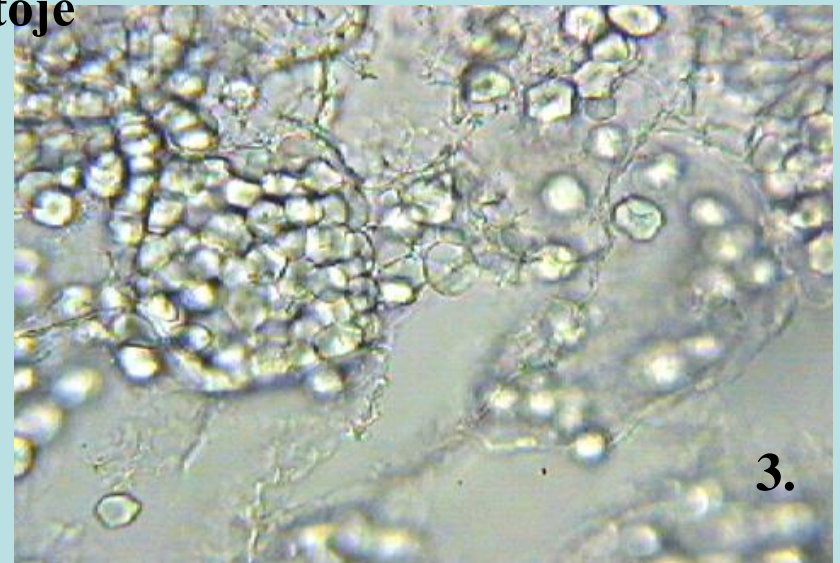

1.

2.

1. *Solanum tuberosum* excentrikus keményítője
2. *Phaseolus vulgaris* koncentrikus keményítője
3. *Zea mays* összetett keményítője

3.

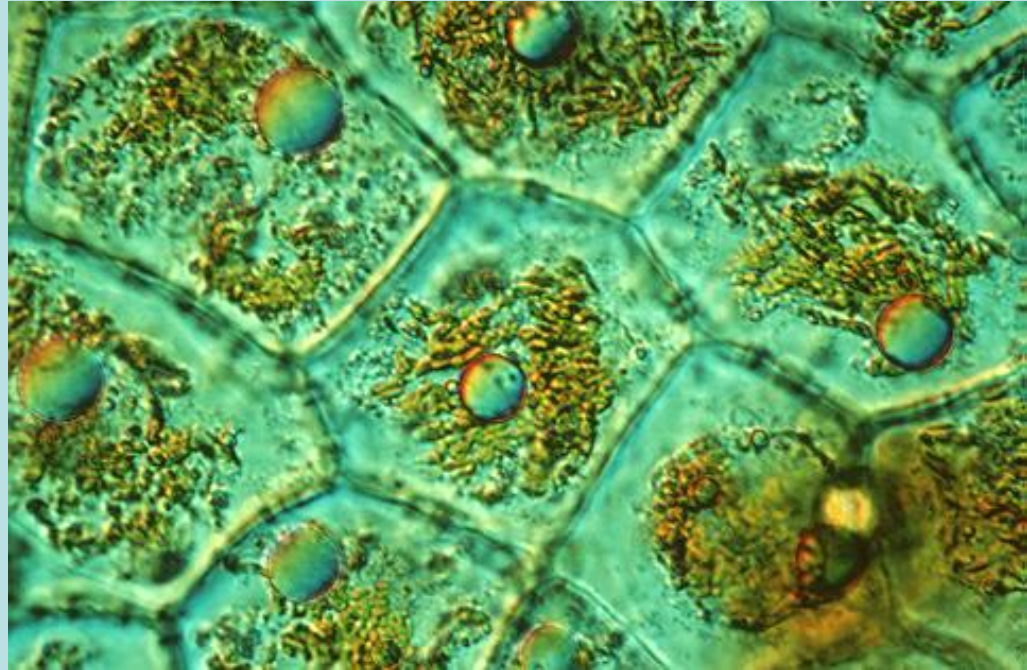
Kromoplasztisz

**Keletkezés: pro-, kloro-,
vagy
amiloplasztiszokból**

**Színanyag: karotin,
xantofl**

**Szerep: rovarcsalogatás,
megporzás
termésterjesztés**

Ősz: *gerontoplasztisz*

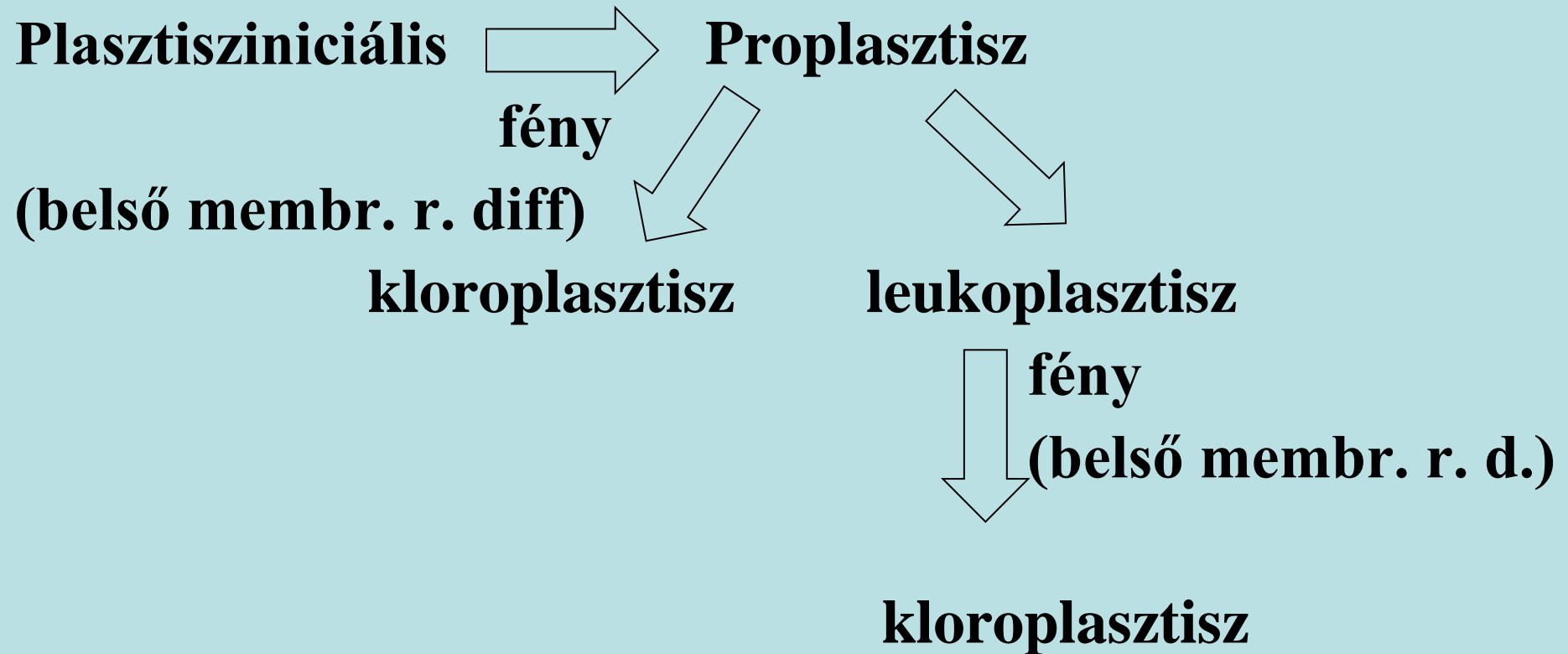

Kloroplasztiszok

(5 μ m hosszú, 2 μ m széles, 1-2 μ m vastag)

Keletkezés

Kloroplasztiszok

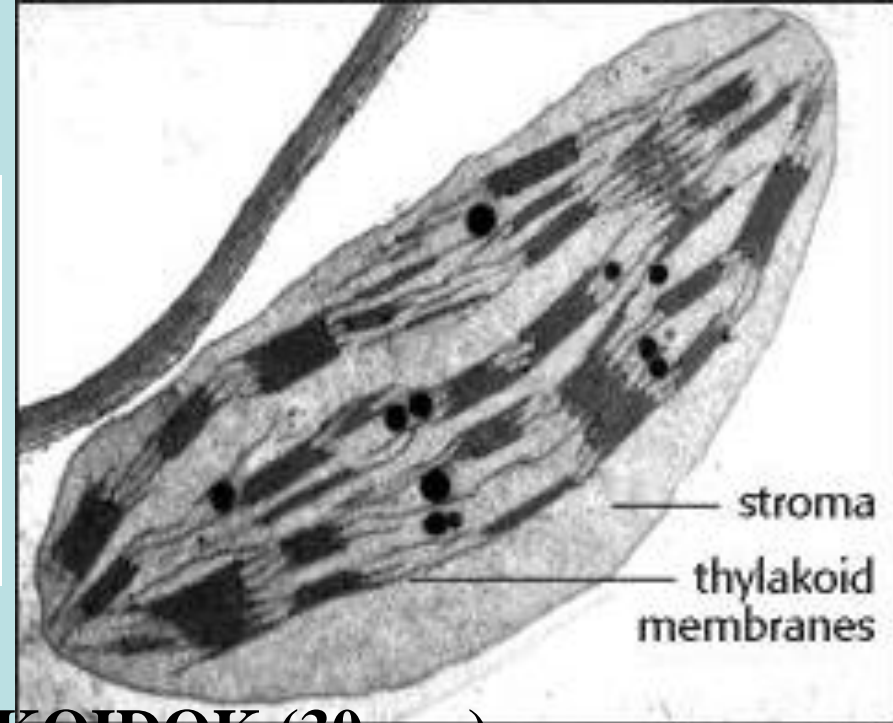
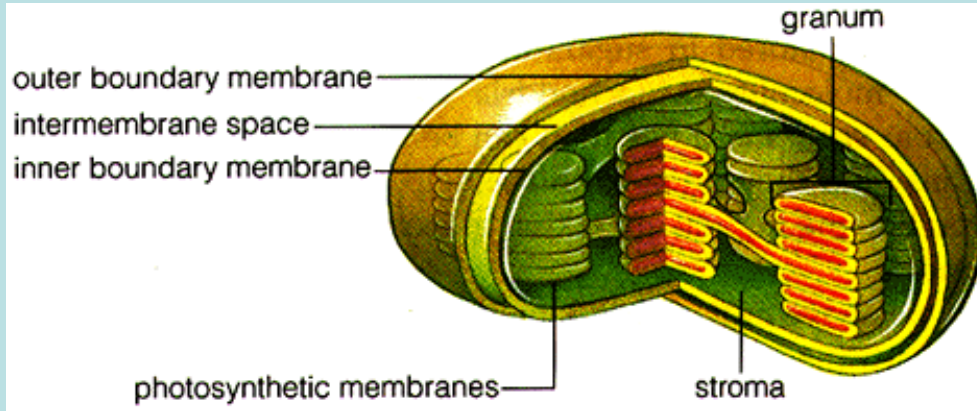
1. Külső kettős határhártya – PERISZTRÓMIUM

- anyagforgalom a citoplazma felé --- 10-20 nm

2. Alapállomány – SZTRÓMA

- fotoszintézis sötét reakciója
- CO₂ redukció
- nukleoid: világos udvarral körülvett DNS rész
- poliriboszómák - fehérjeszintézis

Kloroplasztiszok

3. Belső kettős membrán – TILAKOIDOK (30 nm)

- lapos ciszternák hidrofil proteínállománnyal

a. gránum tilakoid   b. sztróma tilakoid

- fotoszintetikus pigmentek, fotoszintetikus elektrontranszportlánc --- fényreakció

- pigment-protein komplexek --- kvantoszómák – fotoszintézis fotokémiai reakciói

Plant Cell Chloroplast Structure

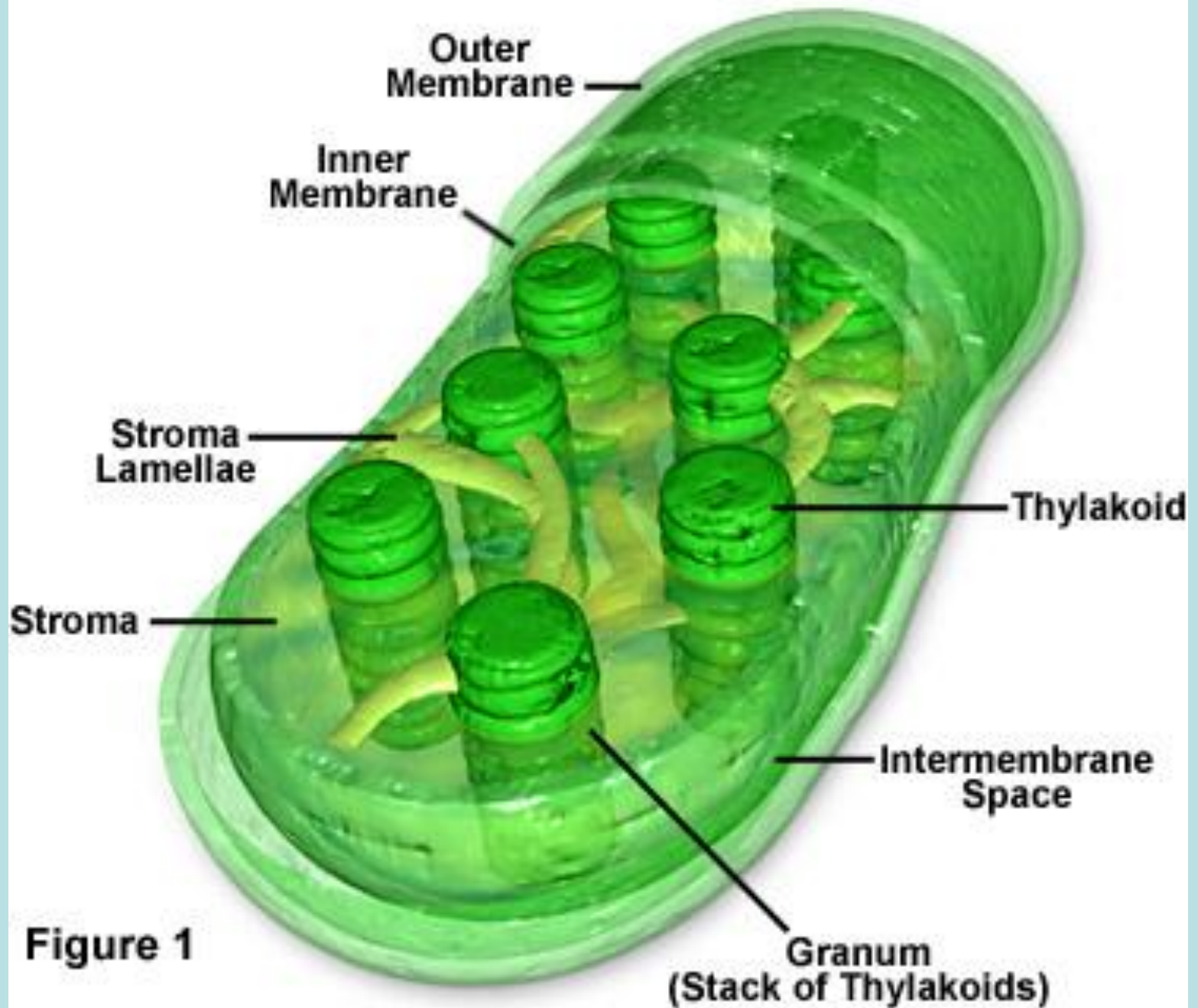
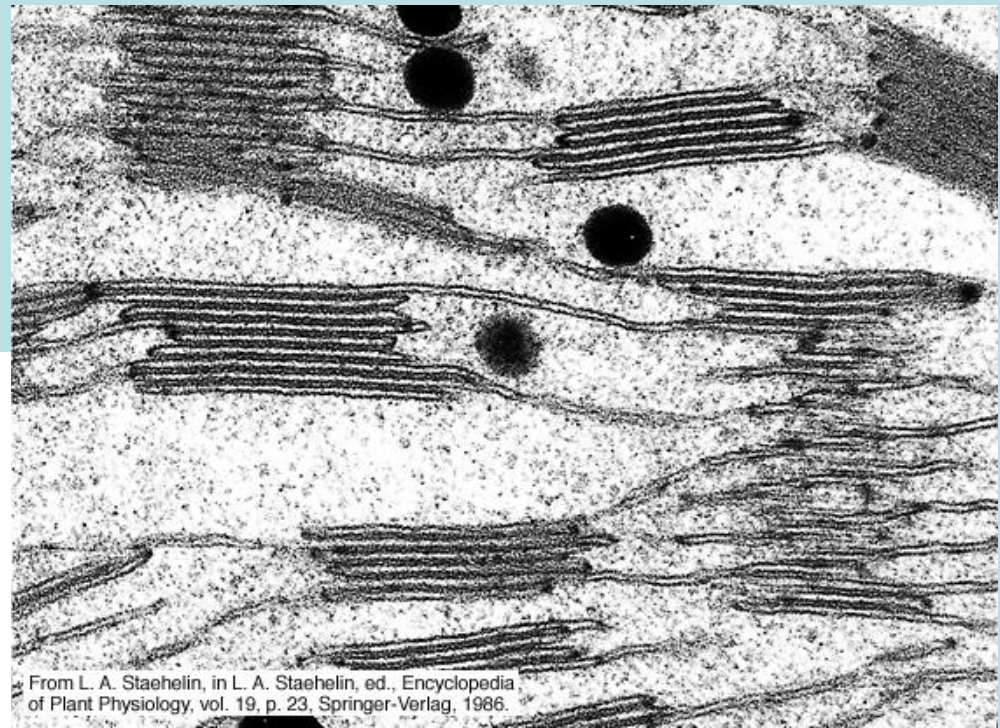
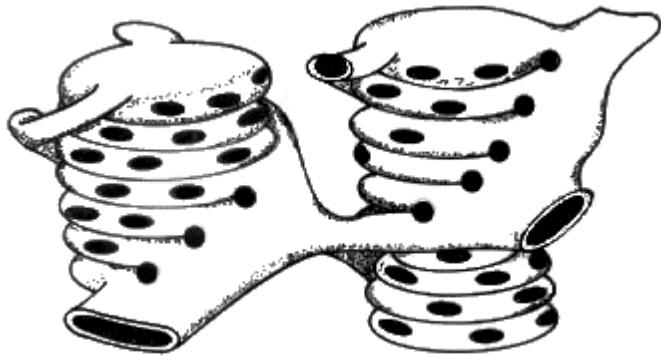
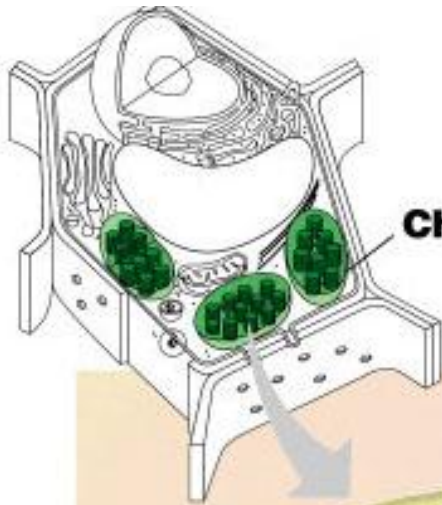

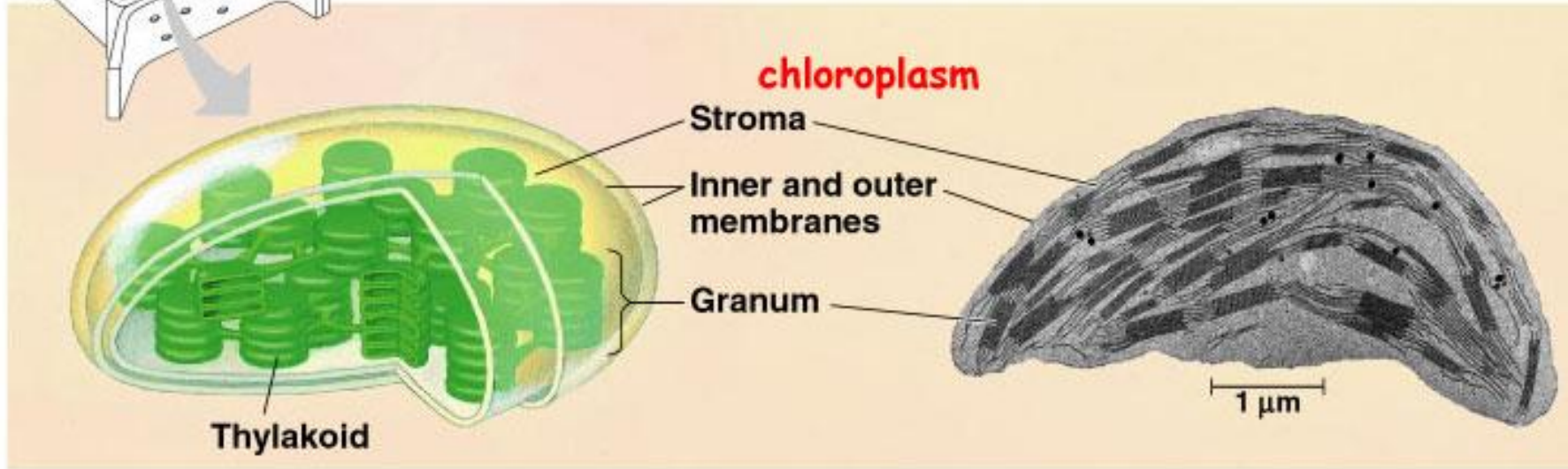
Figure 1

From L. A. Staehelin, in L. A. Staehelin, ed., Encyclopedia of Plant Physiology, vol. 19, p. 23, Springer-Verlag, 1986.

Chloroplast

chloroplast

Stroma

Inner and outer membranes

Granum

Thylakoid

1 μm

Kloroplasztiszok

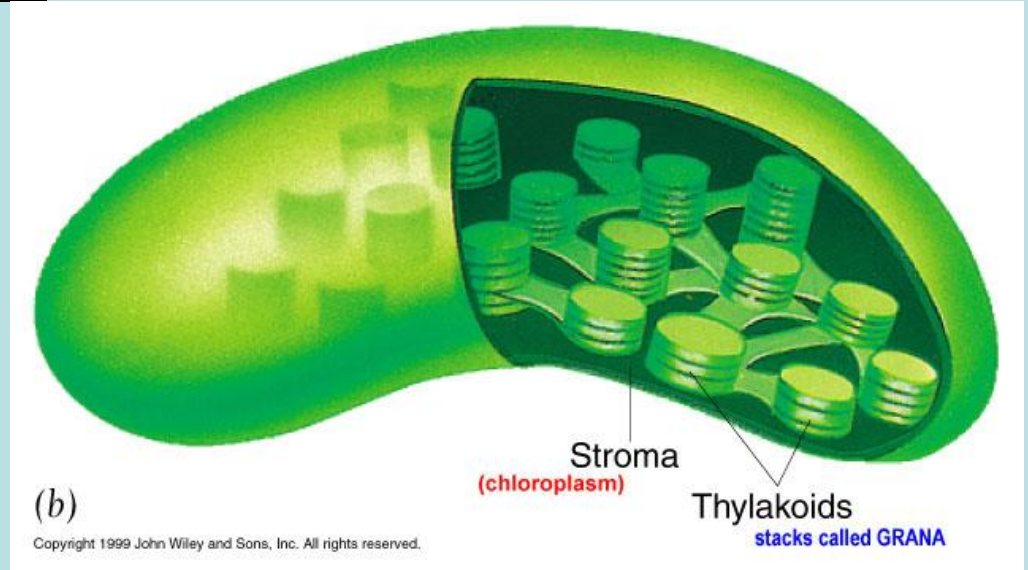
Típusok

1. Gránumos kloroplasztisz

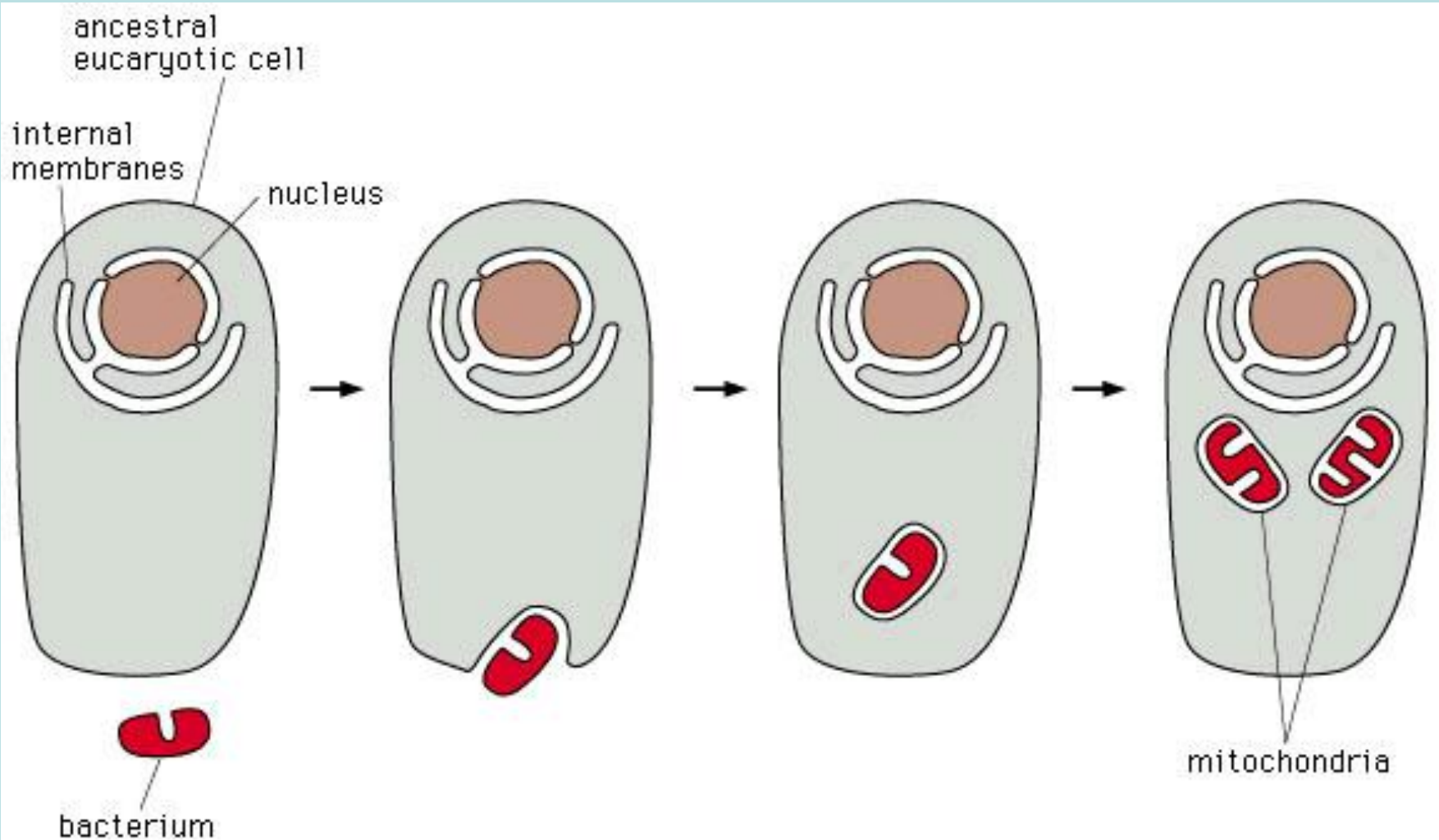
- gránumtilakoid
- sztrómatilakoidok

2. Lemezes kloroplasztisz

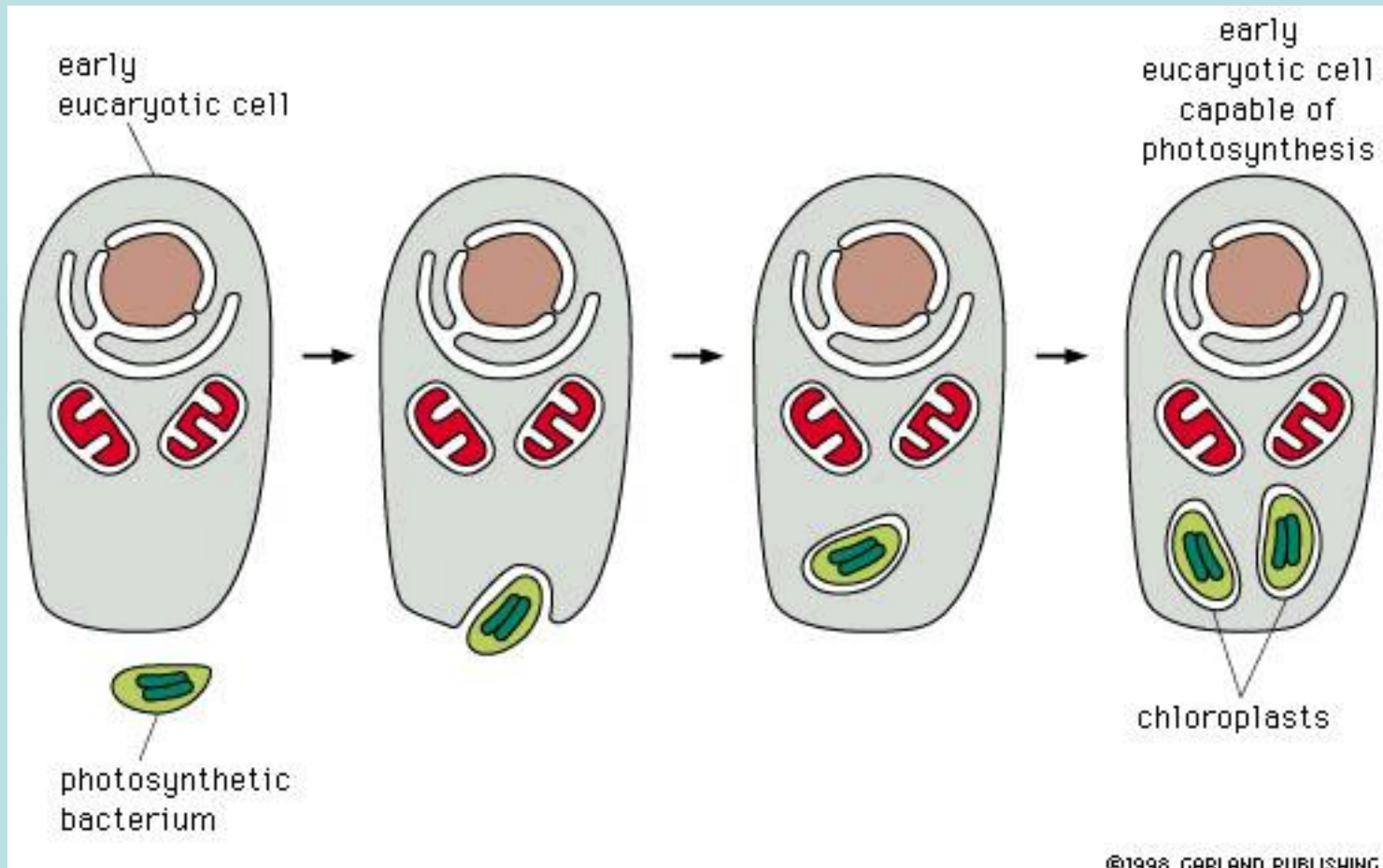
- gránum nélküliek
- csak sztrómatilakoidok jellemzik pl.: kukorica nyalábhüvelysejtjei

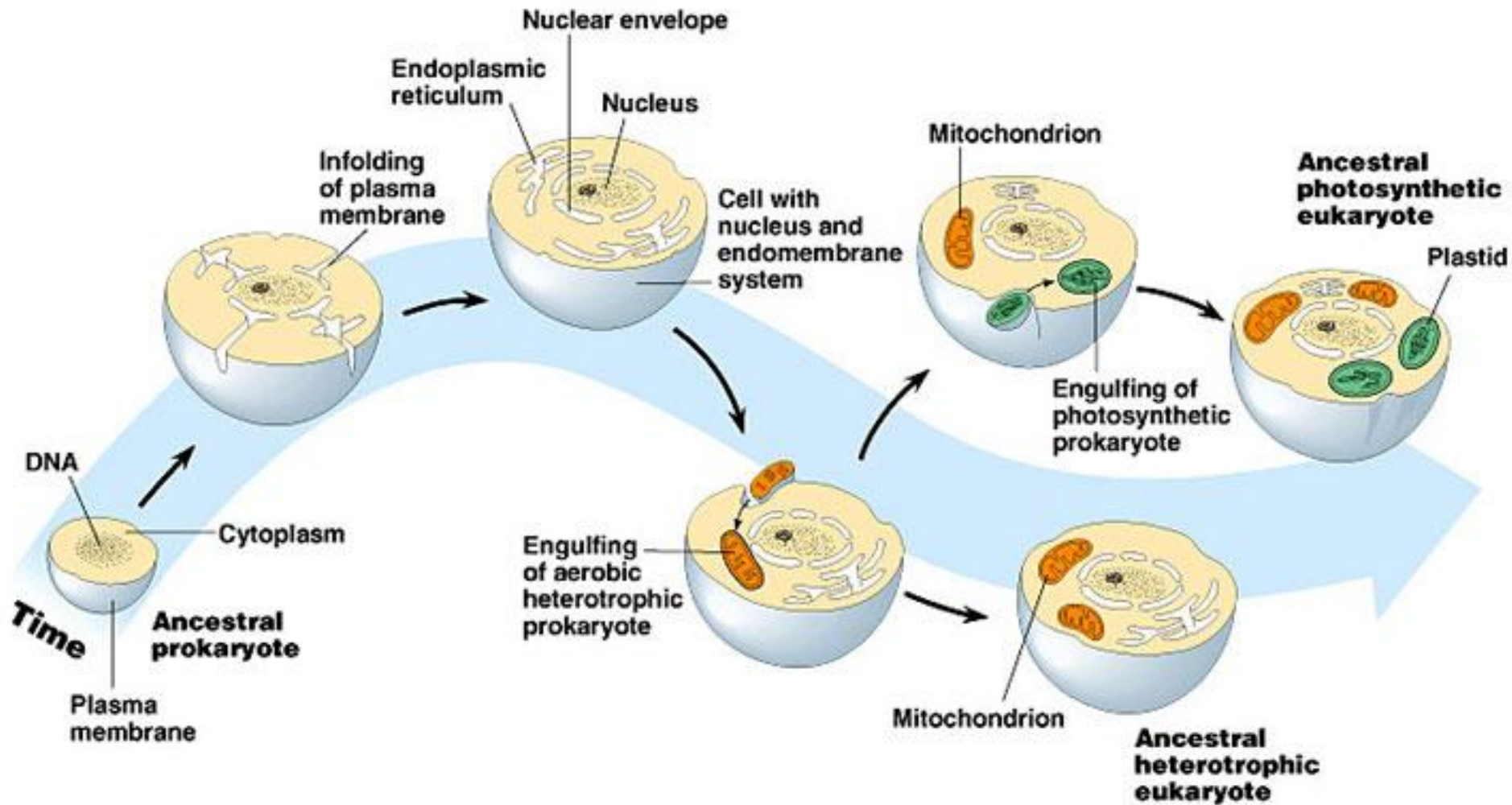
Endoszimbiionta elmélet

Endoszimbiionta elmélet

Sejtfal

Kialakulása

- 1. Mitózis telofázisa: fragmoplaszt --- sejtlemez --- kalcium-pektát berakódás --- középlemez**
- 2. Leánysejtek Golgi-készüléke: pektin, hemicellulóz, cellulóz --- elsődleges sejtfal**
- 3. További pektin és cellulóz ráarakódás --- másodlagos sejtfal (tracheidák, tracheák, kollenchima-, szklerenchima sejtek)**

Az elsődleges sejtfal

- **Pektin, hemicellulóz, cellulóz, fehérje alkotja sejtfal réteg**

fibrillum

- **Alapja: cellulóz mikrofibrillum** (cellulóz – hemicellulóz – pektin)

15-21 elemi rost (micelláris fonat)

100 cellulóz - micella

Másodlagos sejtfal - Sejtfalvastagodás

a. Centrifugális/ a fal kifelé vastagodik

1. Ráakódással

pl.: pollenek

2. Beékelődéssel

pl.: növényi szőrök

b. Centripetális/ a fal befelé vastagodik

1. Helyenkénti

pl.: csapos, léces, létrás, hálózatos, gyűrűs, spirális – tracheidák

2. Részleges

pl.: lemezes-, sarkos kollencima

3. Általános

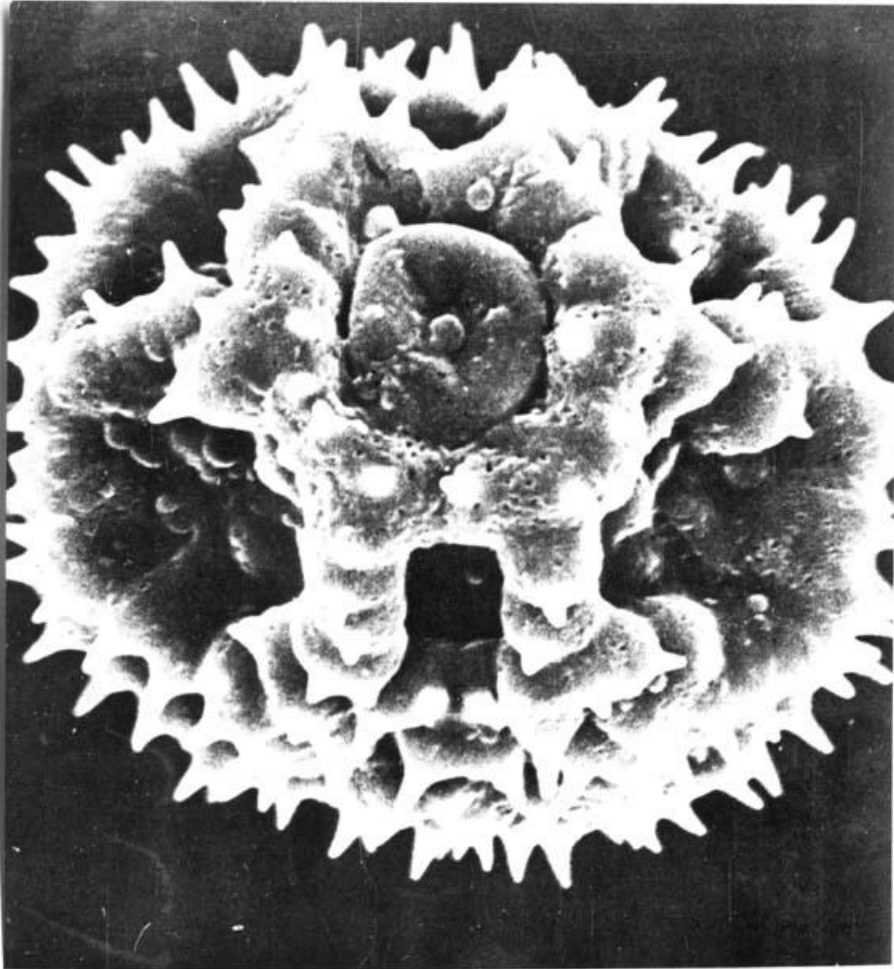
pl.: gödörkés, udvaros gödörkés, csatornás – kősejtek

4. Teljes

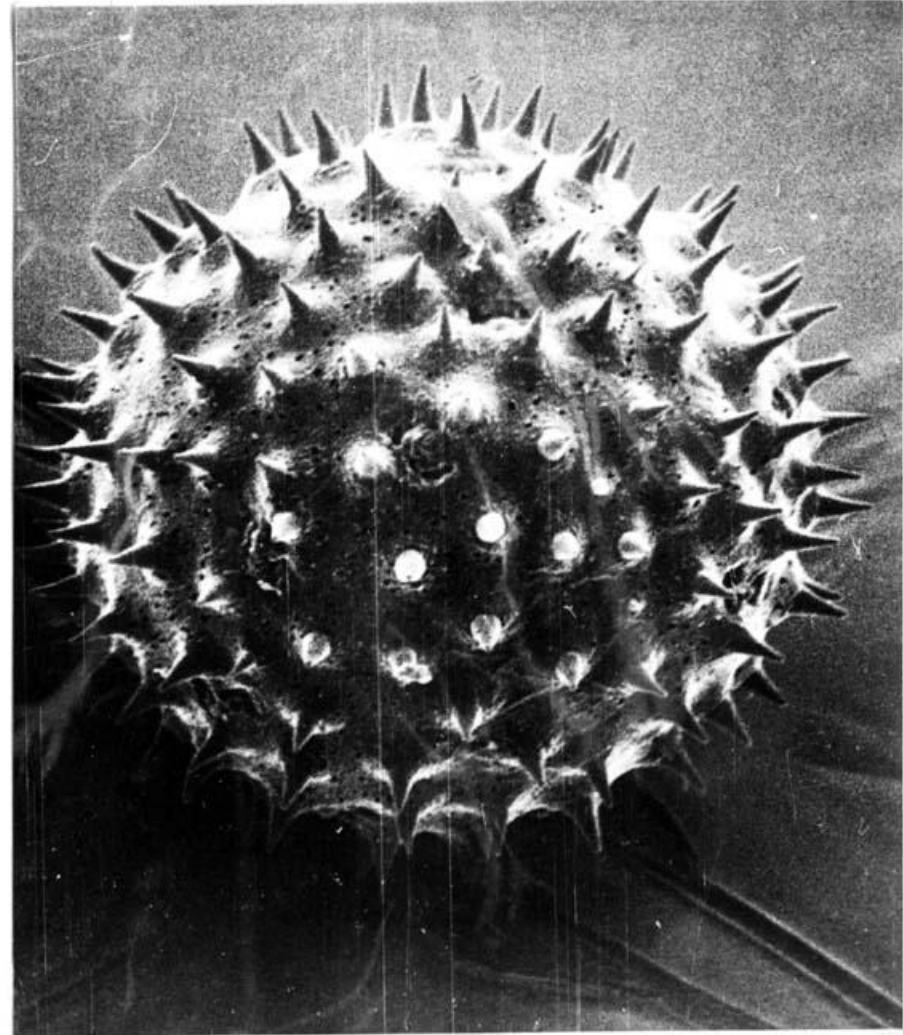
pl.: szklerenchima

Taraxacum officinale

Gossypium hirsutum

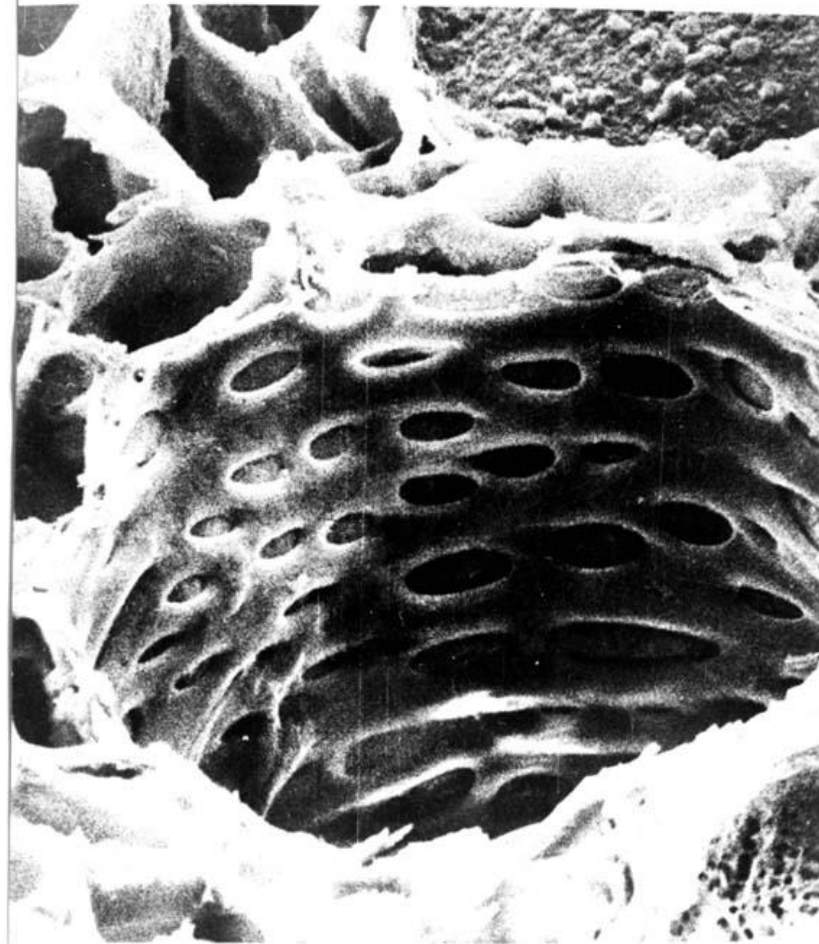
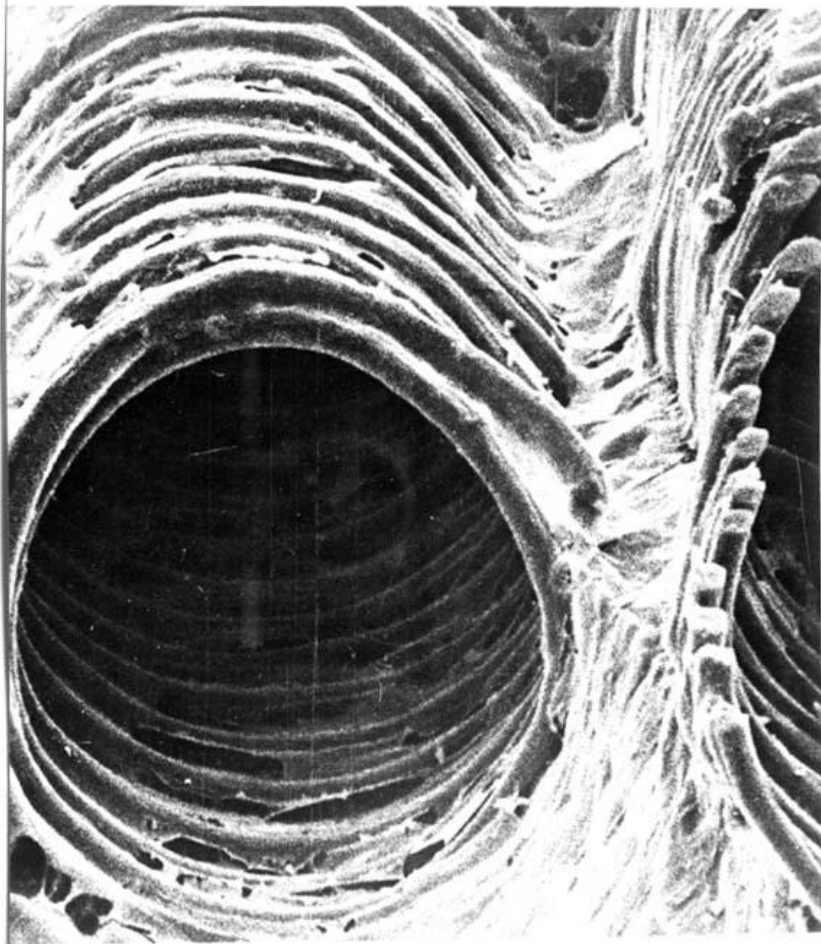

Pollen grain of the common dandelion, *Taraxacum officinale*.

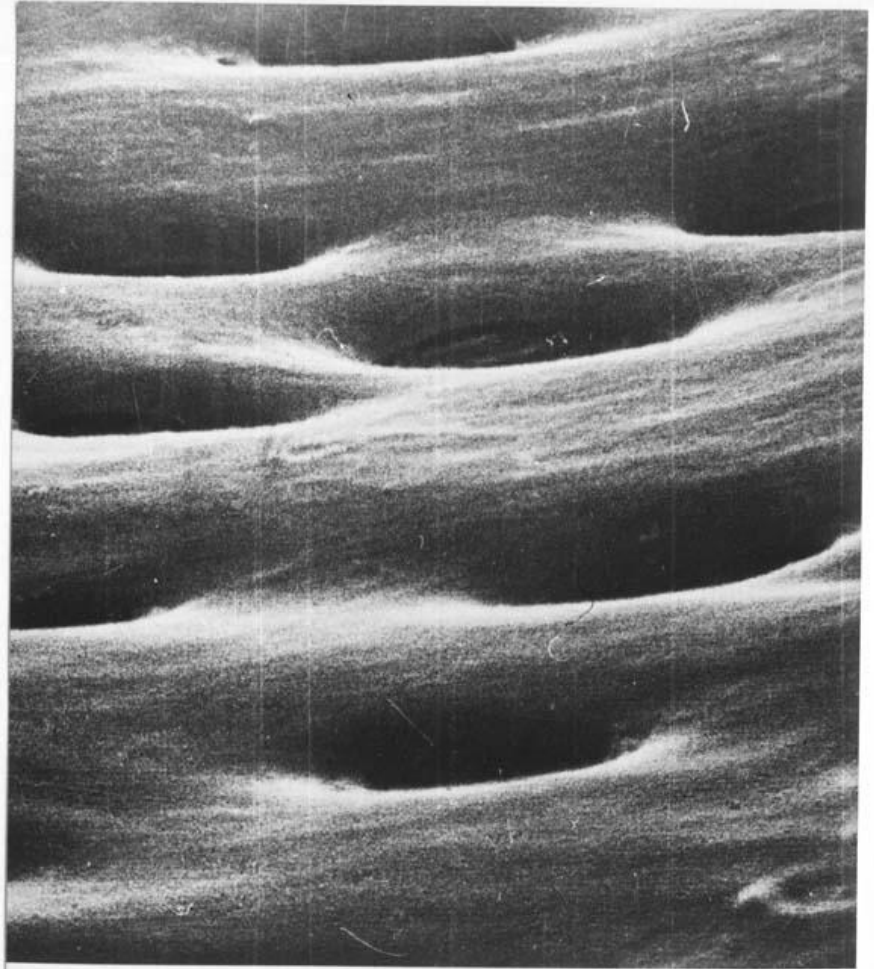

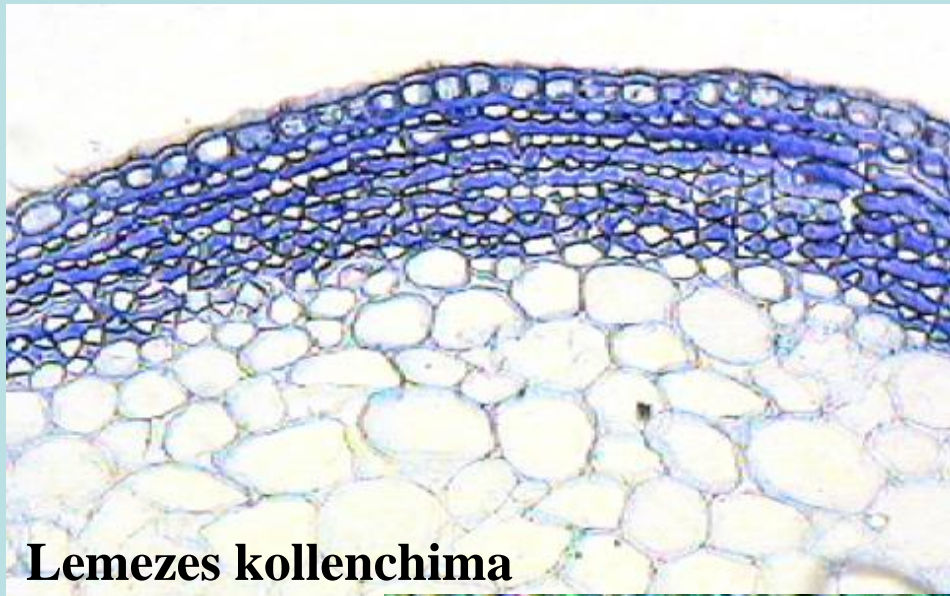
Spirális és gödörkés sejtfalvastagodás a *Cucumis sativus* tracheáiban

Spiral secondary thickenings in a xylem vessel from a cucumber stem. The thin primary wall in these vessels has been broken in places between the spiral secondary thickenings of the secondary wall. The nature of the spiral thickenings can be seen very clearly in the cut ends of the vessel on the right of the photograph.

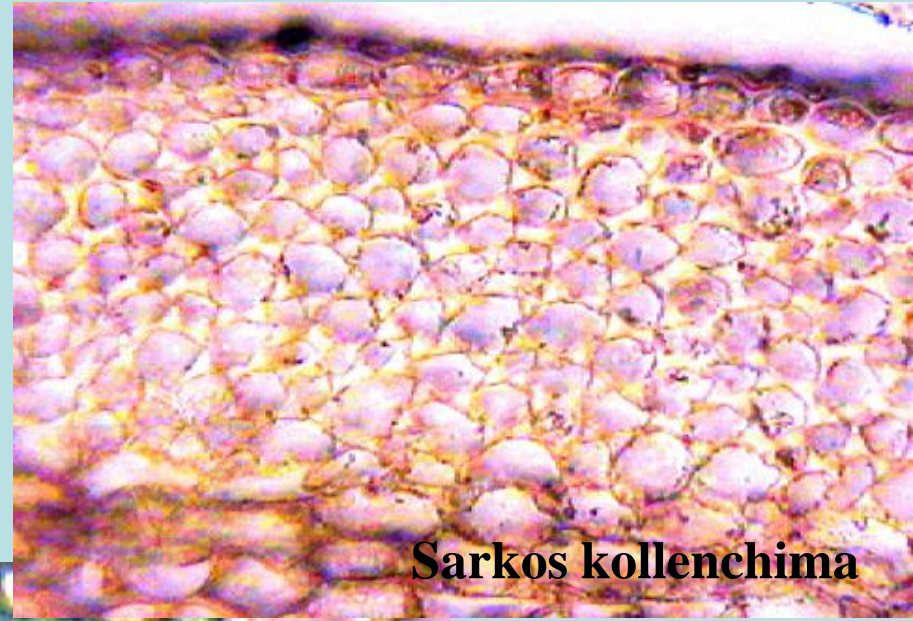

Lépcsős és gödörkés sejtfalvastagodás a *Cucumis sativus* tracheáiban

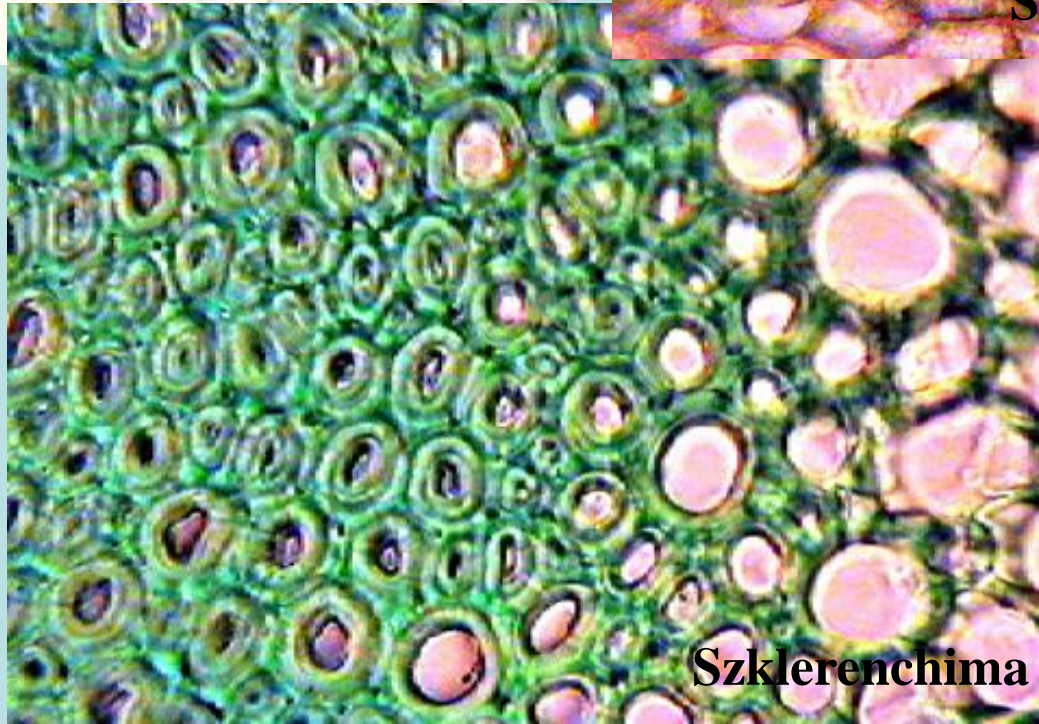

Lemezes kollenchima

Sarkos kollenchima

Szklerenchima

Berakódó anyagok

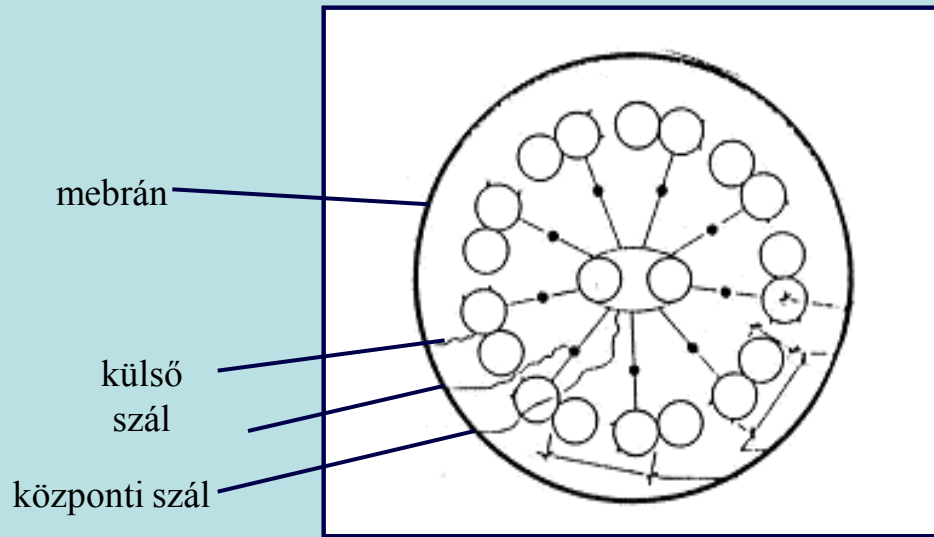
- 1. Lignin – növeli a növényi részek merevségét, szilárdságát --- kedvezőtlen!**
- 2. Kallóz**
- 3. Kova**
- 4. Fafestő anyagok**
- 5. Mézga**
- 6. Nyálka**

Berakódó anyagok

- 1. Kutin**
- 2. Para**
- 3. Viasz**
- 4. Sporopollenin**

A CSILLÓK SZERKEZETE ÉS MOZGÁSA

A csilló keresztmetszete

A csilló mozgása

